

JAAERVERSLAG

2023

onderwijsmuseum

Campagnebeeld 2023
(foto: Bram Vreugdenhill)

VOORWOORD	04
MISSIE, VISIE EN KERNWAARDEN	07
DE RODE DRAAD	08
IN EEN OOGOPSLAG	09
SPEERPUNT 1. COLLECTIE ONTSLUITEN EN VERHALEN DELEN	12
SPEERPUNT 2. EEN VOORBEELDFUNCTIE VOOR EDUCATIEVE PROGRAMMERING	27
SPEERPUNT 3. EEN KENNISINSTITUUT EN PLATFORM	37
SPEERPUNT 4. EEN AANTREKKELIJKE EN AANGENAME PLEK VOOR AL ONZE DOELGROEPEN	44
MARKETING EN COMMUNICATIE	50
BEDRIJFSVOERING	57
FINANCIËN 2023	65

INHOUD

EEN DRUKTE VAN BELANG

2023 was – net als 2022 – een goed jaar voor het Nationaal Onderwijsmuseum. Met corona nog in de benen, zetten we aanvankelijk in op een ‘bescheiden’ jaar. We dachten aan een ingetogen activiteitenprogramma en een geplande minimale groei van de bezoekerscijfers ten opzichte van vorig jaar. Maar het werkelijke aantal bezoekers? Dat overtrof ruimschoots onze verwachtingen. Vooral in de vakanties was het een drukte van belang - met enthousiaste families die samen op ontdekking gingen in ons museum. Maar ook de weekenden werden én worden steeds drukker.

BOOM ROOS VIS

Al die bezoekers konden afgelopen jaar nog steeds genieten van de wisseltentoonstelling ‘boom roos vis, over leren lezen en leesplezier’ (geopend in december 2021). De laagdrempelige familietentoonstelling was zo succesvol, dat we in 2023 besloten deze semipermanent te maken. Inclusief een nieuwe escaperoom.

AAHHH..!

Ook de voorbereidingen voor de nieuwe wisseltentoonstelling ‘Aahhh..! Over lichaam, seksualiteit, gender en consent’ vroegen veel van onze aandacht. In 2022 kwam het onderwerp breed in de media – door de ophef rondom het programma ‘Lentekriebels’ op scholen. De felheid van het gevoerde debat (niet per definitie op waarheid gebaseerd) bevestigde dat we een zeer actueel onderwerp ‘bij de kop hadden’.

Maar ook een onderwerp waarover zéér verschillend wordt gedacht. We deden uitgebreid inhoudelijk onderzoek naar de ontwikkeling van seksuele en relationele vorming in het onderwijs en de wisselwerking met maatschappelijke thema's. Maar ook de uitdaging om dit onderwerp op een voor iedereen prettige manier goed te behandelen en te laten zien, vroeg meer van de organisatie dan vooraf gedacht. Het uiteindelijke resultaat is een prachtige, actuele, veilige en informatieve tentoonstelling, die op groot enthousiasme van het publiek kan rekenen.

ACHTER DE SCHERMEN

Tentoonstellingen, programmering en educatie zijn de zichtbare uitingen van musea. Maar mensen vergeten soms dat er achter de schermen minstens zo hard gewerkt wordt. Aan het op orde brengen en houden van de immense collectie,

VOORWOORD

aan (internationaal) onderzoek, aan het geven van lezingen, aan het afhandelen van schenkingen en bruiklenen en aan het beantwoorden van talloze vragen. Daarnaast zijn er nog de zaalverhuur, museumshop en het museumcafé. Hier staan onze collega's dag in dag uit klaar om te werken aan ons verdienvermogen. Met daaromheen een fijne schil van ondersteunende functies. Zoals financiën, marketing en vrijwilligerscoördinatie.

FINANCIËN EN BELEIDSPLAN

Alleen met de inzet van alle betrokkenen slagen we erin om het Onderwijsmuseum stap voor stap te verbeteren en onze plannen voor de lange termijn te realiseren. Nu we drie van de vijf beleidsjaren achter de rug hebben, is de conclusie dat we op een aantal gebieden grote stappen hebben gezet. Maar er zijn ook zaken blijven liggen –

door een gebrek aan capaciteit en financiële middelen. Er is een stevige financiële basis nodig. En het doet ons verdriet te constateren dat – ondanks het harde werk en de prachtige bezoekerscijfers – we het jaar toch met een negatief resultaat hebben afgesloten. De toenemende publieksinkomsten zijn simpelweg niet voldoende om de kostenstijgingen op te vangen en het activiteitenprogramma op peil te houden.

OP NAAR 2024

We blijven echter optimistisch: het museum zit duidelijk in de lift en wordt door steeds meer bezoekers, organisaties en onderwijspartners gevonden als deskundige, innovatieve en betrouwbare plek en partner. Voor het nieuwe jaar staat een interne evaluatie van de beleidsdoelen op het programma, en waar nodig een bijstelling of koerswijziging.

We zijn vastbesloten om onze plannen uit te voeren, om nog actueler en relevanter te worden en blijven. Niet in de laatste plaats bij onze belangrijke stakeholders. Daarom gaan we er ook in 2024 weer met frisse moed tegenaan!

Maar, eerst tijd om terug te kijken. Op een mooi 2023 vol (educatieve) impact.

Veel leesplezier!

Petra Reijnhoudt, directeur-
bestuurder Nationaal
Onderwijsmuseum

VOORWOORD

Leerlingen in
tentoonstelling Aahhh...!
aan de slag met
het LIJFboek
(foto: Boudewijn Bollmann)

MISSIE

Het Nationaal Onderwijsmuseum laat de wereld van het onderwijs zien.

Je leert, ziet en ervaart er welke rol het speelt, speelde of kan spelen in ieders leven.

VISIE

Het Nationaal Onderwijsmuseum volgt en duidt actuele onderwijsontwikkelingen, blikst vooruit en reflecteert op het verleden.

We staan bekend als een betrouwbaar kennisinstituut, bron van kennis en aantrekkelijke tentoonstellingslocatie.

Samen met onderwijspartners plaatsen we actuele kwesties in historisch perspectief. Altijd in een passende vorm die een brede groep bezoekers naar Dordrecht trekt.

KERNWAARDEN

UNIEK - het Nationaal Onderwijsmuseum is enig in Nederland en behoort internationaal tot de top van onderwijsmusea.

HERKENBAAR - in het Nationaal Onderwijsmuseum herkent elke bezoeker iets uit de eigen schooltijd, of het nu lang of kortgeleden is.

PERSOONLIJK - in het Nationaal Onderwijsmuseum vormen persoonlijke ervaringen en herinneringen een belangrijk onderdeel van de beleving en bieden ze mogelijkheden tot identificatie.

VERRASSEND - in het Nationaal Onderwijsmuseum wordt de bezoeker verrast door nieuwe kennis of onverwachte extraatjes en ervaringen.

BETROUWBAAR - het Nationaal Onderwijsmuseum is een betrouwbaar instituut waar iedereen terecht kan voor toelichting, duiding en uitleg.

DESKUNDIG - in het Nationaal Onderwijsmuseum handelen we professioneel en doen we wat we doen zo goed mogelijk, met gebruikmaking van actuele kennis.

MISSIE | VISIE | KERNWAARDEN

DE RODE DRAAD

Onze missie, visie en kernwaarden en ons beleidsplan 2021-2025 zijn leidend voor onze activiteiten. Ook in 2023 richtten we ons op vier speerpunten:

Speerpunt 1:

COLLECTIE ONTSLUITEN EN VERHALEN DELEN

Het museum gaat haar huidige collectie inzetten om verhalen te delen en op te halen, om zo de band met bezoekers en gebruikers te verstevigen.

Speerpunt 2:

EEN VOORBEELD- FUNCTIE VOOR EDUCATIEVE PROGRAMMERING

Het museum ontwikkelt zich tot een voorbeeldinstelling op het gebied van educatieve programmering. Deze sluit aan bij hedendaagse onderwijspraktijk, zowel in didactiek als thematiek en is inspirerend voor de hedendaagse onderwijsprofessional.

Speerpunt 3:

EEN KENNISINSTITUUT EN PLATFORM

Het museum ontwikkelt zich tot een algemeen erkend en gekend kennisinstituut op het snijvlak van onderwijsbeleid, onderwijshistorie en onderwijspraktijk, is een bron van historische kennis, platform en verbinder van initiatieven om het denken over goed onderwijs verder te brengen.

Speerpunt 4:

EEN AANTREKKELIJKE EN AANGENAME PLEK VOOR AL ONZE DOELGROEPEN

Het museum is niet alleen een relevant, interessant en professioneel museum en een kennisinstituut. Het is ook het meest laagdrempelige museum van Dordrecht. We zijn een aantrekkelijke locatie met een fijne sfeer en hoge vrijetijdswaarde voor alle bezoekers. Gegarandeerd een gezellig dagje uit.

Deze speerpunten vormen de rode draad in onze activiteiten, doelstellingen en beoogde resultaten. Je vindt ze dan ook overal in dit jaarverslag terug.

DE RODE DRAAD

TENTOONSTELLINGEN

Tijdelijk

- ‘Aahhh..! Over lichaam, seksualiteit, gender en consent’
- ‘boom roos vis, over leren lezen en leesplezier’

Vast

‘Onderwijs - over vroeger, voor later, van nu’

Online

‘Een Leven Lang Leren, onderwijs in Nederland in beeld’

BEZOEKERS

- Bezoekers: 35876
- In het museum: 32751
- Bij externe tentoonstellingen: 3125

COLLECTIE EN ONDERZOEK

- 2.954 objecten gedigitaliseerd
- 1.000 prenten van basisregistratie naar uitgebreide registratie
- 15 bruiklenen
- 32 artikelen geschreven
- 185 vragen beantwoord
- 185 schenkingsverzoeken (35 aangenomen, 133 afgewezen, 17 in behandeling)

EDUCATIE

- 525 educatieprogramma's verzorgd
- 7.468 deelnemers (5.350 in het museum, 2.118 op locatie)

MARKETING EN COMMUNICATIE

- Waarderingscijfer: 4.3 via 687 Google Reviews (schaal van 1-5) (+20% ten opzichte van begin 2023)
- Gemiddeld 8.000 websitebezoekers per maand (80% ten opzichte van vorig jaar)
- Socialemediavolgers (ten opzichte van 2022)
 - Facebook – start: 2.401, stand: 2.487 (104%)
 - Instagram – start: 2.309, stand: 2.857(124%)
 - Twitter – start: 5.419, stand: 5.386 (99%)
 - LinkedIn – start: 1.853, stand: 2.000 (108%)
- Pers, radio en tv
 - 1x in landelijke krant
 - 4x op de regionale radio
 - 2x landelijke Onderwijsmuseum-podcast met 140 luisteraars
 - 6 persberichten verstuurd die 27x in het regionale nieuws verschenen
 - 4 nieuwsbrieven verstuurd naar 6.421 adressen

ZAALVERHUUR

- 87 bijeenkomsten (+144% ten opzichte van target)
- 2.124 gasten

ORGANISATIE

- 13 mensen in dienst (9,3 fte)
- 85 vrijwilligers
- 8 museumdocenten

FINANCIËN

• totale baten:	€	1.647.540
• totale lasten:	€	1.705.921
• resultaat:	-/- €	58.381
• eigen inkomsten:	€	698.048 (42%)
• overheidssubsidies	€	949.492

IN EEN OOGOPSLAG

Rekenmiddel.
(foto: Fenna Kwakernaak)

onderwees leerlingen voldoende voedingstoffen binnen zouden krijgen die essentieel zijn voor de groei. Door de economische crisis van 1929 werd de zurevoer naar onze buurlanden stopgezet. Om de rijkdom te laten velen, werd het Crisis-Zuivelbureau (1934) opgericht. In nabijheid van Engeland, was meer dan de helft van de leerlingen die gezonde aanvulling op het thuismenu melk dronk, richtte het Zuivelbureau in 1937 het Centraal Schoolmelkcomité op. Tot ver na de Tweede Wereldoorlog dronken generaties schoolkinderen in de ochttenpauze schoolmelk uit een flesje met een riepje.

Deze familie viert hun
familiedag in het museum
(foto: Jip van Tatenhove)

COLLECTIE ONTSLUITEN EN VERHALEN DELEN

In ons beleidsplan staat het volgende: “Het Nationaal Onderwijsmuseum wil haar huidige collectie inzetten om verhalen te delen en op te halen, om zo de band met bezoekers en gebruikers te verstevigen”. Daarom zetten we in 2023 nog sterker in op tentoonstellingsthema’s die aansluiten bij actuele onderwijsontwikkelingen. Waar dat kon, betrokken we specifieke doelgroepen bij de totstandkoming ervan. De actuele tentoonstelling uit 2022, ‘boom roos vis, over leren lezen en leesplezier’ staat nog steeds. Maar we presenteerden in 2023 ook een nieuwe, zéér actuele tentoonstelling: ‘Aahhh..! Over lichaam, seksualiteit, gender en consent’.

SPEERPUNT 1

AAHHH..! OVER LICHAAM, SEKSUALITEIT, GENDER EN CONSENT

9 november 2023 – 24 november 2024

Veel mensen hebben gemengde gevoelens over hun eigen seksuele voorlichting op school. Dat is jammer, en kan – of misschien wel móét – anders. Met de tentoonstelling wil het museum dan ook een bijdrage

leveren aan betere seksuele educatie voor iedereen. Want iedereen krijgt ermee te maken. Op een verrassende, persoonlijke en interactieve manier komen de bezoekers door 'Aahhh..!' van alles te weten over het lichaam, seksualiteit, gender en consent. Daarbij bepalen ze zelf wat ze ontdekken.

Meer dan seks ...

De maatschappij is voortdurend in ontwikkeling en beïnvloedt de manier waarop we naar seksualiteit kijken. De aandacht voor diversiteit – of dit nu cultureel, religieus of seksueel is – groeit. En onderzoek laat zien dat het bij relationele en seksuele vorming om veel meer gaat dan dat ene hoofdstukje in de biologieboeken op school. Jongeren hebben behoefte aan aandacht voor de mentale en lichamelijke ontwikkelingen die zij (gaan) doormaken. 'Aahhh..!' toont dat seksualiteit ook draait om wederzijdse afstemming, plezier, twijfels en zelfbewustzijn. En de oudere bezoekers? Die worden gestimuleerd na te denken over hun eigen voorlichting, en zich te positioneren in de wereld van nu.

Naast het presenteren van feitelijke informatie, willen we met 'Aahhh..!' ook op een interactieve manier het gesprek aangaan met de bezoekers. De tentoonstelling focust op drie thema's: 'ontdekken', 'groeipijn' en 'vieren'. De hele achterwand bestaat uit een tijdlijn met de geschiedenis van seksuele voorlichting in het onderwijs.

Tijdslijn van relationele en seksuele vorming in de tentoonstelling. (foto: Fenna Kwakernaak)

Bezoekers bekijken tijdlijn tijdens opening
(foto: Jip van Tatenhove)

Onderzoeker en gastspreker Jetske Steenstra (foto: Jip van Tatenhove)

DE OPENING

De feestelijke opening was drukbezocht. Na het officiële gedeelte werd het gordijn opzijgeschoven en kon men de tentoonstelling bewonderen. Vol nieuwsgierigheid bekeek iedereen de speels getekende figuren – die een soms ingewikkeld onderwerp laagdrempelig en luchtig, maar ook serieus benaderen. Dat die aanpak werkt, bleek wel uit de reacties. Men vond het fijn te merken dat de vele interactieve elementen niet alleen bevruchting of genderdiversiteit behandelen, maar bijvoorbeeld ook het stellen en bewaken van grenzen. Ook de immense tijdlijn maakte indruk. Tijdens de opening konden bezoekers hun nagels laten doen door Sexy Fingers en tegelijkertijd een intiem gesprek voeren. En Barbara van Reijmersdal leefde zich uit met glittertattoos en henna. Het geheel werd aangekleed met livemuziek van Roi Soleil.

[Bekijk de feestelijke opening hier >>](#)

Openingsmoment
tentoonstelling Aahhh...!
Janneke Pierhagen (links) en
Petra Reijnhoudt (rechts).
(foto: Jip van Tatenhove)

Bezoekers tentoonstelling Aahhh..! tijdens opening (foto: Jip van Tatenhove)

Barbara van Reijmersdal zet tattoos tijdens opening tentoonstelling (foto: Jip van Tatenhove)

Randprogrammering

Naast de tentoonstelling zelf, is er ook een randprogramma met verschillende activiteiten. Zoals lezingen, workshops en informatieve bijeenkomsten. Hierin worden de verschillende thema's verder toegelicht en uitgediept. Binnen deze randprogrammering zijn wij als museum een verbinder. Bezoekers kunnen zelf aan de slag. Partners krijgen de ruimte om activiteiten te organiseren. En zij én wij krijgen de kans om met anderen in gesprek te gaan, elkaar te leren kennen en verhalen te delen: één van onze museumdoelstellingen op lange termijn.

Breed gedragen ...

We werkten voor 'Aahhh..!' samen met veel organisaties en instanties, zodat we meerdere invalshoeken van het onderwerp konden belichten. We richtten een klankbordgroep op, waarin we kennis en informatie van bijvoorbeeld Rutgers en COC Nederland verwierven. Ook hadden we een perspectiefpanel, waarin we met verschillende mensen bespraken hoe hun seksuele voorlichting op school was en wat ze persoonlijk hebben gemist. Waren

er momenten, teksten of beelden waar ze zichzelf niet in herkenden? Waarom voelde het wel of juist niet goed? Dit alles om de tentoonstelling inclusief te maken.

... en mogelijk gemaakt in samenwerking met fondsen

Met de tentoonstelling wilde het museum recht doen aan zo'n belangrijk onderwerp. Om onze ambities mogelijk te maken, waren aanvullende fondsen nodig. Het was verheugend te merken dat veel fondsen de ideeën en het belang van de tentoonstelling zo interessant vonden, dat ze ons wilden steunen met een bijdrage.

Onderzoek, samenstelling, ruimtelijk ontwerp en vormgeving van de tentoonstelling waren in handen van Wiegert Ambagts en Kaj van Bohemen van Namelok.

Wij zijn dankbaar voor de bijdragen van:

het Prins Bernhard
Cultuurfonds

DORDRECHT

J.E. Jurriaanse

VSBfonds
iedereen doet mee

FONDS21

Mondriaan fonds
voor beeldende kunst & erfgoed

Bezoekers
tentoonstelling Aahhh...!
(foto: Saskia van den Boom)

Lezen bij de tent
in de tentoonstelling
'boom, roos, vis'
(foto: Jip van Tatenhove)

BOOM ROOS VIS, OVER LEREN LEZEN EN LEESPLEZIER

9 december 2021 – 12 oktober 2024

Lezen is een heel bijzondere vaardigheid: als je het eenmaal kunt, kun je nooit meer niet-lezen. En dat is maar goed ook, want lezen verandert je leven. Het is belangrijk om te kunnen functioneren in de maatschappij. Toch neemt de leesvaardigheid onder jongeren steeds verder af. In 2021 openden we de tentoonstelling ‘boom roos vis, over leren lezen en leesplezier’ nog met de kennis dat een kwart van de jongeren niet goed kan lezen wanneer ze van school komen. In 2023 moesten we dit al aanpassen naar een derde. En dat is jammer. Want lezen is niet alleen bijzonder en belangrijk, maar vooral ontzettend leuk!

Vanwege de actualiteit van het onderwerp en de grote belangstelling ervoor, besloten we afgelopen jaar om ‘boom roos vis’ semipermanent te maken. In de tentoonstelling is volop aandacht voor leren lezen – en blijven lezen. En ze biedt de mogelijkheid om verhalen te delen tussen verschillende generaties.

Heerlijk! Voorlezen! (foto: Nationaal Onderwijsmuseum)

Hoofd collectie Janneke Pierhagen:

“We zijn ontzettend blij met de vele bezoekers en hun fijne reacties. Niet alleen trekt de tentoonstelling een divers publiek, ook de educatieve programma’s worden veel geboekt door schoolklassen. Het is en blijft een actueel thema.”

Familietentoonstelling

De tentoonstelling wordt in 2024 aangepast en verbreed naar alle basisvaardigheden. Dit is nog in een oriënterende fase. Wat sowieso blijft, is de familietentoonstelling-opzet. Deze blijkt in de praktijk goed te werken. ‘boom roos vis’ heeft bijvoorbeeld een Letterbos, waarin kinderen worden uitgenodigd en uitgedaagd om met letters te spelen. Ze duiken in een fantasiewereld: een woud van levensgrote illustraties waarin iedereen kan lezen, voorgelezen kan worden en boeken kan ontdekken. Ook zijn er een speurtocht en escaperoom, waar jong en oud enthousiast over zijn. Veel mensen willen de tentoonstelling nog eens bezoeken.

Een aantal reacties uit ons gastenboek:

*“Wat een feest der herkenning”,
“Mijn kind was enthousiast, en ik ook!”,
“Veel herinneringen, ook kleindochters vonden het geweldig.”*

IN DE MAAK: INDONESIË IN HET KLASLOKAAL, 1900-1940

In 2023 startten we met de voorbereidingen voor een nieuwe tentoonstelling, met als werktitel: ‘Indonesië in het klaslokaal, 1900-1940’. In het depot van het Onderwijsmuseum liggen tientallen schoolplaten over de voormalige kolonie Nederlands-Indië. Op het eerste gezicht lijken het afbeeldingen uit chique, vooroorlogse, full colour reisgidsen, waarmee de beau-monde – de gefortuneerde, beschaafde, deftige stand – naar de ‘Gordel van Smaragd’ werd gelokt. Oftewel: de Indonesische archipel, een uitgestrekt eilandenrijk met adembenemend natuurschoon. De dagelijkse werkelijkheid achter deze schoolplaten was echter anders: het ging om de legitimering van uitbuiting, onderdrukking en racisme.

In 2025 presenteren we een adembenemende, maar vooral ook een tot-nadenken-stemmende tentoonstelling over deze ‘schuldige’ deelcollectie van het Onderwijsmuseum.

Amsterdam Zuid, St. Josephschool - Kalfjeslaan

Prentbriefkaarten die te zien zijn op Verscholenopdekaart.nl

Groningen, Universiteit

MAASTRICHT, Conservatorium

ZICHTBARE COLLECTIE

VerScholen op de kaart

Vroeger was het schoolgebouw de trots van een dorp of stad. Het was dan ook gebruikelijk om kaarten te versturen met een afbeelding van dit lokale gebouw. Tussen 1900 en 1990 zijn er duizenden prentbriefkaarten van Nederlandse schoolgebouwen uitgegeven. Het Onderwijsmuseum bezit hiervan een immense verzameling. Deze laat scholengebouwen uit heel Nederland zien, die enorm variëren: qua architectuur en uitstraling, maar ook qua aard. Een deel van deze verzameling is te bewonderen in de vaste tentoonstelling. Maar het merendeel van de prentbriefkaarten ligt opgeslagen in het depot. Om ervoor te zorgen dat iedereen deze unieke collectie kan bewonderen, ontwikkelden we een speciale website: 'VerScholen op de kaart'. Die lanceerden we op 17 maart – wat later dan gepland vanwege technische complicaties, maar met veel trots. Op de website zijn talloze historische schoolgebouwen terug te vinden via een interactieve kaart van Nederland.

WIST JE DAT ...

- we voor 'VerScholen op de kaart' maar liefst 4.070 prentbriefkaarten van schoolgebouwen digitaliseerden?
- een team van enthousiaste vrijwilligers vervolgens ongeveer 2.000 kaarten met schoolgebouwen onderzochten en koppelden aan de interactieve kaart?
- er naast de website ook een magazine is uitgegeven (zie publicaties)?
- er in de tentoonstelling een scherm is geplaatst waarop bezoekers de digitale collectie kunnen inzien?

Badhoevedorp, School met de Bijbel

COLLECTIEBEHEER

Het Onderwijsmuseum kan niet zonder de collectievrijwilligers. Ruim 28 van hen hielpen in 2023 bij meerdere – tijdelijke en lopende – projecten. Waaronder het ontsluiten van de prentbriefkaartcollectie voor ‘VerScholen op de kaart’, het beschrijven van de deelcollectie ‘Lesboeken klassieke talen’, de digitalisering en het depotbeheer.

Digitalisering

We hadden een ambitieuze doelstelling wat betreft digitalisering: 6.500 objecten invoeren in het collectieregistratiesysteem The Museum System (TMS). We haalden ongeveer de helft. Dit komt vooral omdat een deel van de hiervoor beschikbare vrijwilligers nog werkte aan ‘VerScholen op de kaart’. In 2024 gaan we verder met invoeren in TMS.

Naast de prentbriefkaarten van schoolgebouwen, digitaliseerden we ook nog enkele honderden educatieve dia’s en filmstroken. Verder is de collectie kinder- en centsprenten (duizend stuks) opnieuw ingevoerd, en wordt die in 2024 door de museumfotograaf gefotografeerd. Ook digitaliseerden we vijftig objecten voor de tentoonstelling ‘Aahhh...!’.

Fotostudio

In het ‘Trivire’-depot creëerden we een fotostudio, zodat de collectie meubelstukken gefotografeerd en gedigitaliseerd kan worden.

Als proef maakten we foto’s van ongeveer twintig telramen en dertig schoolplaten. Ook wilden we tweehonderd meubels fotograferen en digitaliseren. Vanwege capaciteitsproblemen is dit niet gelukt. We blijken hierin erg afhankelijk te zijn van vrijwilligers. Ons streven is om in 2024 vierhonderd meubels te fotograferen.

Cursussen

Een van de doelen in ons jaarplan, is het verder professionaliseren van onze collectiemedewerkers. Hier zetten we in 2023 flink op in. Ze bezochten verschillende lezingen en conferenties, en volgden trainingen op het gebied van collectiebeheer. Een ander aandachtsgebied is het digitaliseren en online publiceren van de collectie. Om inzicht te krijgen in deze mogelijkheden, bezochten de collectiemedewerkers conferenties en lezingen bij Erfgoedhuis Zuid-Holland, Netwerk Digitaal Erfgoed, TMS en Atlantis.

Depotbeheer - Stadsdepot

In het Stadsdepot Dordrecht is ongeveer 2,5 km plank beschikbaar voor (een deel van) onze collectie. Deze ruimte is momenteel voor 97% gevuld. Dit jaar is er nog 75 meter extra plank vrijgemaakt om nieuwe aanwinsten (schenkingen) een plekje te geven. Deze ruimte kwam vrij door een effectievere plaatsing van de huidige collectie en door ontzaming. Ongeveer 500 meter plank met ongeordende en onbeschreven collectie

onderging een eerste selectie, ordening en (bulk)registratie.

Ook organiseerden we in 2023 tien transporten, waarbij de collectie professioneel is verplaatst. Dit gebeurde in het kader van onderzoek, bruikleenaanvragen of lopende inventarisatieprojecten. Daarnaast haalden we verschillende schenkingen op.

COLLECTIEBELEID

Wat betreft collectiebeleid, onderzoeken we de kansen van digitaal erfgoed. Om het verhaal achter de objecten – een belangrijk onderdeel van onze missie en visie – toegankelijker te maken voor publiek, is het onze wens om het manifest¹ Netwerk Digitaal Erfgoed te ondertekenen. Want door als netwerk op te trekken, kunnen we onze collectie zichtbaarder maken.

Om de mogelijkheden te onderzoeken, bezochten onze collectiemedewerkers verschillende lezingen en conferenties.

¹ Door te netwerken willen we onze digitale erfgoed informatie beter zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken. Zo kan iedereen maximaal de vruchten plukken van de digitalisering van de samenleving. Samen met alle andere organisaties in het netwerk zorgen wij voor het digitale geheugen van Nederland: een geheugen waar we met elkaar blijvend aan bijdragen en uit kunnen putten.

Ook namen we het huidige collectie-registratie-systeem TMS onder de loep. We hebben al flinke stappen gezet met de standaardisering en professionalisering van onze objectregistratie. Maar met ons huidige collectieregistratiesysteem is het lastig om aan alle voorwaarden van het manifest te voldoen.

Daarnaast schreven we in 2023 (zoals opgenomen in het jaarplan) een document 'Informatieplan 2024-2028'. Hierin kijken we naar de langetermijnvisie op onder andere het digitaliseren van collectieobjecten.

Nieuwe vaste opstelling

We wilden in 2023 plannen maken voor een nieuwe vaste opstelling van onze collectie. Dit is niet gelukt. Hiervoor ontbreekt structurele capaciteit. Voor 2024 staat het opnieuw op de agenda.

BRUIKLENEN EN SCHENKINGEN

Bruiklenen

We ontvingen afgelopen jaar vijftien bruikleenaanvragen. 53% hiervan kwam van onderwijsinstellingen. Zij leenden onze objecten vooral omdat ze jubilea te vieren hadden. Het ensemble van bankjes, tafeltjes en schrijfmateriaal, kortom: het 'Historisch klasje', was daarbij het populairst. Daarop volgden bruikleenaanvragen van musea en erfgoedverenigingen (40%), die vooral

objecten voor een tentoonstelling leenden. Tenslotte was 7% van de bruiklenen bestemd voor film en tv.

WAT LEENDEN WE UIT? EEN PAAR VOORBEELDEN:

- BNNVARA: schoolboeken voor een tv-serie met Maarten van Rossum.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: oude schoolborden voor inspirerende werkomgeving.
- Museum Sow-to-Grow: 35 bloemmodellen voor tentoonstelling over bloemmodellen.
- Fotomuseum Den Haag: foto's voor tentoonstelling over schooltijd.
- 'Historisch klasje' voor basisschool Het Kompas in Alblasterdam.

Bruiklenen in TMS

In 2023 zijn objecten die bestemd zijn voor bruiklenen en geen museale functie vervullen geregistreerd onder een B-nummer en verbonden met bruiklenen. Het registreren van deze objecten loopt door tot in 2024. Het aanbod voor scholen beperken we tot een vaste lijst aan bruikleenobjecten.

Schenken

Officieel hanteren we een schenkingenstop. We hebben namelijk nog veel schenkingen te verwerken. Maar de deur zit niet helemaal op slot: in een enkel geval vragen we om meer informatie, omdat het materiaal mogelijk toch interessant is voor onze collectie. Is dat het geval? Dan nemen we de schenking op in TMS.

Er kwamen 185 schenkingsverzoeken binnen. Hiervan zijn er 35 aangenomen, 133 afgewezen en staan er 17 nog uit. Naast de 185 verzoeken, namen we ook een aantal anonieme schenkingen aan: objecten die bezoekers achterlaten bij de balie.

BIJZONDERE SCHENKINGEN

- Schilderij Coen van Oven, portret van A.S. van Oven
- Schilderij Jan Veth, portret van C.J. van Deventer
- Twee boekenkasten van uitgeverij Wolters
- Originele filmprojector en koffer 'Luctor Elite'
- Examens HBS uit de 19de eeuw
- Stuurkar (gebruikt op schoolpleinen)

Schenking
Stichting
Coen van Oven
(foto: Nationaal
Onderwijsmuseum)

WONDERLIJKE VERZAMELING

Expositie Van de Hulst-boekjes in het Rijssens Museum

Rozemarijntje, In de Soete Suikerbol, Ouwe Bram, Bruun de Beer, Het wegje in het koren: wie kent deze titels niet? Ze roepen bij velen herinneringen op uit hun jeugd. In samenwerking met het Nationaal Onderwijsmuseum in Dordrecht was in het Rijssens Museum een uitgebreide collectie van vele W.G. van de Hulst-boekjes en objecten te bewonderen: de verzameling van Annemarie Fokker uit Hendrik-Ido-Ambacht.

[...] Wat is het geheim van deze boeken, dat ze na een eeuw nog altijd worden gelezen en verzameld? Zijn boekjes onderscheiden zich door een meesterlijke verteltrant, die veel harten geraakt heeft. Iets van de sfeer, die de boekjes van W.G. van de Hulst zo eigen was, was te proeven tijdens deze expositie, die de naam droeg: 'W.G. VAN DE HULST Het kind en zijn boek'.

VIER VRAGEN AAN ... COLLECTIEVRIJWILLIGER IRIS DEN BOER

Wat maakt vrijwilligerswerk bij het Onderwijsmuseum zo leuk?

"Voor mij is dat vooral de afwisseling, ik werk aan allerlei verschillende projecten. Zo heb ik meegewerkt aan 'Van het naadje en de kous', een textielcollectie. En ik nam samen met mijn collegavrijwilliger Jetske Steenstra een schenking van W.A. Engel onder mijn hoede, waarbij we zo'n duizend tekeningen hebben geanalyseerd. Verder is het fijn om een vaste dag in de week te werken. Het breekt mijn eigen werkweek als archeoloog en ik werk altijd samen met dezelfde mensen. Hierdoor leer je elkaar goed kennen en kun je inhoudelijk overleggen over de collecties."

Wat doe je als collectievrijwilliger?

"Ik analyseer voorwerpen en zet ze in het systeem. Ik doe dat voor bestaande collecties, maar ook wanneer het museum schenkingen ontvangt. Het is erg leuk werk. Ik mag lekker graven en veel uitzoekwerk doen. Daar geniet ik erg van."

"Vrijwilligerswerk voor het museum is erg leuk. Ik mag lekker graven en veel uitzoekwerk doen. Daar geniet ik van"

Op welk project uit 2023 ben je trots?

"Ik heb met heel veel plezier aan het project 'VerScholen op de kaart' gewerkt. Hierbij onderzochten we oude prentbriefkaarten van 1890-1970, met afbeeldingen van scholen erop. Aan de hand van de informatie op de afbeeldingen probeerden we te achterhalen waar in Nederland de school stond. Die informatie hebben we in een online kaart verwerkt, die iedereen vrij kan bekijken. Zo kun je je oude school, of de school van je ouders of grootouders terugvinden en zelfs oude klasgenoten opzoeken."

Wat was er leuk aan dit project?

"Het vereiste een hoop speurwerk en daar ben ik dol op. Ik heb veel ervaring met dat soort werk, dus het was ook leuk om mijn onderzoeksmethoden aan mijn collega's te leren. Het project loopt trouwens nog steeds, dus ik hoop dat ik er binnenkort weer mee verder kan."

→ Bekijk het resultaat van Iris' harde werk op de website van [**'VerScholen op de kaart'**](#)

*Studenten in de
tentoonstelling
'boom, roos, vis'
(foto: Nationaal
Onderwijsmuseum)*

EEN VOORBEELDFUNCTIE VOOR EDUCATIEVE PROGRAMMERING

Ons streven?

Het Nationaal Onderwijsmuseum ontwikkelen tot een voorbeeldinstelling op het gebied van educatieve programmering. Daarvoor breidden we ons aanbod educatieve programma's de afgelopen jaren enorm uit – zowel on- als offline. Dat deden we ook in 2023.

Met succes.

Het doel was om 400 bestaande programma's te geven op school en in het museum.

Dat werden er uiteindelijk 525 – een ruim behaalde doelstelling dus!

Ook werkten we aan onze online programma's, publieksbegeleiding en extra aanbod, zoals vakantie-activiteiten en kinderfeestjes.

SPEERPUNT 2

SPEERPUNT 2 IN CIJFERS

Waarvoor?	Aantal programma's	Aantal deelnemers
Buitenschoolse opvang en allerkleinsten	4	113
Primair onderwijs	261	4.368
Voortgezet onderwijs	100	1.323
Mbo	42	490
Hbo	27	342
Wo	0	174
NT2	3	23
Volwassenen en privégroepen	48	359
Vakanties	40	276
Totaal	525	7.468

EDUCATIEVE PROGRAMMA'S

In 2023 hadden we educatieve programma's bij de vaste tentoonstelling, bij 'Aahhh..!' en bij 'boom roos vis'.

Vaste tentoonstelling

Zowel het primair onderwijs als mbo-, hbo- en wo-scholen boekten onze programma's. Ook het voortgezet onderwijs zagen we steeds vaker terug. De populairste programma's zijn 'School is van alle tijden' (groep 3 t/m 8), 'Jeugdjournaal 2.0' (vanaf groep 7) en 'Beeld en boodschap' (groep 1 t/m 6). Voor de Cultuursafari ontwikkelden we een nieuw educatief programma – dit is goed ontvangen.

Museumdocent Maurice met leerlingen (foto: Boudewijn Bollmann)

boom roos vis

De tentoonstelling over leren lezen en leesplezier trok en trekt naast veel bezoekers ook veel (school)groepen. We bieden verschillende educatieve programma's aan, zoals 'Babytoer' (baby's en (groot)ouders), 'Het Letterfeest' (groep 3), 'De Griezelsbus-escaperoom' (vanaf groep 6) en 'Op avontuur in het Letterbos, hoe klinkt jouw verhaal?' (groep 3 t/m 5).

Aahhh..!

Bij 'Aahhh..!' ontwikkelden we verschillende nieuwe educatieve programma's voor verschillende doelgroepen: 'Aahhh..! Het kriebelt' (groep 3 t/m 6), 'Aahhh..! Zit dat zo..?!': een verzameling van vier educatieve programma's voor het voortgezet onderwijs en 'Aahhh..! Hoe leg ik dit nu weer uit..?!': een programma voor mbo-, hbo- en wo-studenten en professionals. Per leeftijdsgroep is het programma net anders. Deze aanpak onderstreept ons streven naar inclusief en gedifferentieerd onderwijs.

STERKE ONLINE EDUCATIE-AANBIEDER

Studio Onderwijsmuseum

Ook wie het museum niet kan bezoeken, kan informatie bij ons afnemen. Hoe? Via Studio Onderwijsmuseum. Hiermee ontwikkelden we al eerder content voor een breed en wisselend publiek, zoals livestreams en thematische lezingen. In 2023 ontwikkelden we ons aanbod op LessonUp verder door.

LessonUp

Samen met het Dordrechts Museum, Hof van Nederland, Huis van Gijn, The Movies en Museum '40-'45 hebben we een account op LessonUp. Hier bieden we interactieve presentaties met spelelementen aan. Het aanbod van ons als Onderwijsmuseum bestaat uit (voorbereidende) museumlessen voor leerkrachten. Dit breidden we in 2023 uit met voorbereidingslessen op de educatieve programma's bij 'Aahhh..!'. Ook mooi: het account is goed zichtbaar tussen de vele kanalen van andere instellingen en wordt volop gebruikt.

Nieuw: Thuisonderwijs

Op [onze website](#) kan iedereen van alles vinden en doen. Zoals artikelen lezen, knutselactiviteiten downloaden, oude onderwijsfilms bekijken en podcasts luisteren. Afgelopen jaar lanceerden we de volgende podcasts, die inmiddels 140 keer zijn beluisterd:

- 'Natuur in de klas: over schoolplatenillustrator Koekkoek'
- 'Stilte in de klas: over de rol van stilte en rust in de klaslokalen van vroeger en nu'

Screenshot thuismuseum

Rondleiding schoolklas
(foto: Fenna Kwakernaak)

PUBLIEKSBEGELEIDING EN RANDPROGRAMMERING

Publieksbegeleiding bij de tentoonstelling 'Aahhh..!'

Van 'Flikvlooi' en 'Familie Kriebeltoer' ...

Naast alle educatieve programma's werkten we uiteraard ook flink aan publieksbegeleiding. Voor de allerkleinsten is de 'Flikvlooi' ontwikkeld. Dit robotknuffeltje neemt ouders en hun kinderen mee door de tentoonstelling, waarin ze van alles leren en ontdekken over hun lichaam, seksualiteit, gender en consent – uiteraard op hun eigen niveau. Parallel aan de 'Flikvlooi' is er de 'Familie Kriebeltoer'. Deze behandelt dezelfde onderwerpen, maar is als speurtocht op papier verkrijgbaar. De 'Flikvlooi' en de 'Familie Kriebeltoer' zijn voor families met kinderen in de leeftijd van 2-8 jaar.

... tot 'LIJFboek'

Voor kinderen, jongeren en volwassenen vanaf 10 jaar ontwikkelden we het 'LIJFboek'. In dit persoonlijke doe-boek worden de bezoekers door de tentoonstelling geleid en kunnen ze dat wat ze leren, ontdekken en zien voor zichzelf verwerken. Zo wordt het echt hún 'LIJFboek'.

Vakanties

In 2023 stonden de vakantie-activiteiten voornamelijk in het teken van de vaste tentoonstelling en de tentoonstelling 'boom roos vis'. In het LetterLAB konden

kinderen van 2-12 jaar elke vakantie terecht voor spelen, knutselen en ontdekken. Naast deze gratis activiteiten waren er elke vakantie ook (betaalde), professioneel begeleide workshops. Door vooraf een klein entreebedrag te vragen, wisten we zeker dat ingeschreven kinderen ook echt kwamen. De vakanties waren in 2023 goed voor 39% van het totaal aantal bezoekers. Een mooi resultaat.

Familiezondagen en Voorleesfeestjes

Elke laatste zondag van de maand was er een familiezondag met een thema binnen de vaste collectie, 'boom roos vis' of 'Aahhh..!'. Met een extra activiteit of speurtocht, speciaal voor families. En vanwege 'boom roos vis' was er elke familiezondag ook een Voorleesfeestje met Stichting Voorlezen. In 2023 waren er in totaal tien familiezondagen (niet in de zomervakantie). Stuk voor stuk anders, en altijd drukbezocht.

Dordts Leerprogramma

In 2022 werkten het Onderwijsmuseum en De Witt binnen het Dordts Leerprogramma (DLP)² voor het eerst samen met basisschool De Mondriaan. En ook in 2023 boden we voor alle Mondriaan-klassen het educatieve programma 'Van Hoorspel tot Film' aan. Dit was mede mogelijk door DLP-gelden en een tegemoetkoming uit Cultuur met Kwaliteit voor doorontwikkeling. De nadruk lag op differentiatie en begeleiding van NT2-klassen.

MuseumJeugdUniversiteit

We verzorgden een collegereeks voor de **MuseumJeugdUniversiteit** (MJU), met kinderboekenschrijver Tjarko van der Pol. Deze stond in het teken van de tentoonstelling 'boom roos vis'. Er deden in totaal 25 kinderen mee. Halverwege 2023 hoorden we dat MJU ermee ging stoppen. Vanwege de grote animo hebben we zelf – samen met Theater Tortilla – nóg een reeks georganiseerd bij de tentoonstelling 'Aahhh..!'. Deze was minder succesvol, met in totaal zeven deelnemers. We denken dat dit aan de ene kant te maken heeft met het thema. En aan de andere kant bereikten we via MJU aanzienlijk meer gezinnen.

Een dag met Charlotte Dematons

In het kader van leren lezen en leesplezier ontvingen we kinderboekenillustrator Charlotte Dematons in het Onderwijsmuseum. Ze gaf verschillende workshops, las voor, beantwoordde vragen en sprak met kinderen in het Letterbos. Dit was een van de drukstbezochte dagen in 2023.

² Met het Dordts Leerprogramma wil gemeente Dordrecht achterstanden in het onderwijs in Dordrecht aanpakken. Ze verstrekken subsidie voor activiteiten die kansenongelijkheid in het onderwijs bij 0-12-jarigen helpen doorbreken. Deze activiteiten vinden plaats buiten de normale schooltijden.

Een dag met Paul van Loon

Ook verwelkomden we schrijver Paul van Loon. We vierden zijn verjaardag en zijn 40-jarig schrijversjubileum. Het was een feestelijke en goedbezochte dag met veel fans.

Letterfeest

Elk schooljaar rond eind januari, kennen alle kinderen van groep 3 de letters van het alfabet. Dan viert een school vaak een letterfeest. Het Onderwijsmuseum deed mee: we organiseerden ons eigen letterfeest tijdens een van de familiezon dagen. En scholen konden het letterfeest extra voordelig boeken als een educatief programma. Er was weer volop belangstelling en we mochten veel klassen verwelkomen.

NT2-rondleidingen

Samen met het Erfgoedhuis Zuid-Holland en het Da Vinci College in Dordrecht ontwikkelden en verzorgden we een serie van drie rondleidingen voor mensen met Nederlands als tweede taal. Een vaste groep van 8-10 NT2'ers deed hieraan mee. Een mooi succes!

Elke eerste woensdag van de maand is de Babytoer (foto: Rob Niemantsverdriet)

³ Taalschatten is een initiatief van Number5foundation in samenwerking met Tilburg University en Stichting Lezen en Schrijven. Het gezamenlijke doel is ervoor zorgen dat alle kinderen op het juiste taalniveau zijn wanneer zij beginnen aan de basisschool.

Programmering voor volwassenen

Tijdens de Maand van de Geschiedenis (in oktober) organiseerden we een lezing voor volwassenen. Helaas is deze lezing niet doorgegaan omdat er te weinig animo was.

Babytoer 'Kiekeboe'

Naar aanleiding van de missie en visie van Taalschatten³ hebben we een 'Babytoer' ontwikkeld en uitgevoerd. We wilden deze toer in eerste instantie eenmalig aanbieden.

Maar vanwege de overweldigende belangstelling organiseerden we de 'Babytoer' elke eerste woensdag van de maand. Hierbij konden (groot)ouders en hun baby kennismaken met spelen en

plezier rondom leren lezen. En naast het beleven van een aangename ochtend in het Onderwijsmuseum, kregen ze handvatten mee om op een laagdrempelige manier meer te communiceren met hun (kleind)kind.

Kinderen bezoeken Aahhh..! met robotknuffel Flikvlooi (foto: Nationaal Onderwijsmuseum)

EDUCATIEBELEID, EDUCATIEKWALITEIT EN EDUCATIESAMENWERKINGEN

Educatief beleidsplan

In 2023 startten we - zoals opgenomen in het jaarplan - met het maken van een educatief beleidsplan. De basis van dit plan is klaar, inclusief de kernwaarden. Dit document willen we de komende jaren uitbreiden en blijven vernieuwen.

Museumdocenten: bijeenkomsten en professionalisering

Om de kwaliteit van ons educatiebeleid te waarborgen, zetten we in op het verder professionaliseren van onze museumdocenten.

In 2023 organiseerden we voor hen vier bijeenkomsten, waarin we met elkaar in het vak van museumdocent doken. We bespraken nieuwe educatieve programma's en hielpen elkaar verder bij de bestaande programma's met tips en tricks. Hoofd onderzoek en conservator Jacques Dane besprak meerdere keren verschillende onderdelen uit de collectie. En speciaal in 2023 waren de drie (!) trainingen rondom positieve sekseducatie, in het teken van de (toen nog) aankomende tentoonstelling 'Aahhh..!'. Tot slot spraken we meerdere keren over de pedagogische en didactische aspecten van het rondleiden.

We horen terug dat de museumdocenten de inhoudelijke kant van de trainingen erg waarderen. Aanvullend vinden ze het contact onderling heel prettig. Vaak werken ze namelijk in tweetallen, maar wel met ieder een eigen groep. Tijdens een museumdocentenbijeenkomst is er tijd en ruimte om ook de anderen te ontmoeten en met elkaar te overleggen.

Naast onze eigen museumdocentenbijeenkomsten, leidde Stichting Voorlezen een aantal museumdocenten op om zelf een Voorleesfeestje te kunnen geven in het Onderwijsmuseum. Vanaf 2024 gaan we dit doen onder de noemer 'Verhalenfestival' (op de familiezondag).

Feedback van bezoekende scholen

Als pilot stuurden we een deel van de groepen die het Onderwijsmuseum bezocht een e-mail met de vraag om feedback. Ongeveer 10% reageerde hierop. De input gebruiken we om de kwaliteit van onze educatieve programma's te verbeteren.

Educatief panel – klankbordgroep

We vinden het erg belangrijk dat onze voorstellingen de doelgroep bereiken zoals we het voor ogen hadden. In aanloop naar 'Aahhh..!' richtten we daarom een perspectiefpanel op. Met deze club divers seksueel geaarde mensen keken we tijdens drie bijeenkomsten hoe we de tentoonstelling zo open en inclusief mogelijk konden maken. De

ervaringen en tips van dit panel waren erg waardevol voor de daadwerkelijke uitvoering van 'Aahhh..!'.

Samenwerking Dordts Leesoffensief en Taalschatten

Door kennisdeling verbeteren we onze kwaliteit. Er gaat dus niets boven samenwerken. Daarom namen we in 2023 deel aan het team van de gemeente Dordrecht dat zich buigt over leesbevordering. We waren betrokken bij brainstorms, activiteiten en lezingen rondom leren lezen en leesplezier. Daarnaast zat educator Martine Blijdorp in het (landelijke) kernteam van Taalschatten. Onze 'Babytoer' kreeg een plaats in hun nationale groeiplan en de komende tijd zal ons team educatiemedewerkers deze doorontwikkelen.

Erasmus+

Ook startten we met het project 'Winsome': een samenwerking met het School Life and Education Museum in Athene en de Nederlandse partnerorganisatie Quiosq. Binnen deze – door de Europese Unie gefinancierde – samenwerking doen we onderzoek naar en ontwikkelen we een educatief programma voor Nederlanders met een (gedwongen) migratieachtergrond. De samenwerking verloopt voorspoedig en het project ligt op schema. Afgelopen jaar voerden we een best practice-onderzoek uit, interviewden we de doelgroep en schreven we een educatief programma dat we in 2024 gaan inzetten.

Museumkids en kidsproof

Het Onderwijsmuseum is er voor iedereen. Maar kinderen zijn een belangrijke doelgroep en hun mening telt zwaar voor ons. We zijn dan ook blij dat we weer 'kidsproof' bevonden zijn door de onafhankelijke kinderjury van de Museumvereniging: de Museumkids. Jammer genoeg kregen we dit keer geen cijfer, maar we konden wel de feedback lezen. Dit was ook erg waardevol. Zowel de positieve als de kritische noten nemen we ter harte. De Museumvereniging informeerde ons eind 2023 dat de Museumkids het in 2024 anders aan gaan pakken. Hier zijn we natuurlijk benieuwd naar.

Toegankelijkheid

Naast aanbod, is ook toegankelijkheid onderdeel van onze kwaliteit. Hier werkten we afgelopen jaar op verschillende gebieden aan. We hebben bijvoorbeeld:

- een educatief programma aangepast voor speciaal voortgezet onderwijs;
- een educatief programma op maat gemaakt voor peuters;
- een plank laten maken voor de rolstoeltoegankelijkheid van de Griezelsbus-escaperoom;
- de basis ontwikkeld voor een educatief programma op locatie voor mensen met dementie.

Noemenswaardig: dit laatste programma was zo'n groot succes, dat we dit doorontwikkelen in 2024.

VIER VRAGEN AAN ... JAN BRANSEN, HOOGLERAAR FILOSOFIE AAN DE RADBOUD UNIVERSITEIT

Wat is jouw band met het Onderwijsmuseum?

Die is eigenlijk vrij indirect, en zit 'm in de bijdrage die Jacques Dane (hoofd onderzoek en conservator bij het Onderwijsmuseum, red.) levert aan de opleiding Pedagogische Wetenschappen aan de RU. We geven samen het eerstejaarsvak 'Wijsgerige en historische context', waarbij Jacques het historische gedeelte voor zijn rekening neemt. Dat doet hij ontzettend goed.

Waarom is die historische context zo belangrijk voor de pedagogiek?

Historische pedagogiek zit al jaren in het verdomhoekje. Terwijl het juist erg belangrijk is om de geschiedenis van het onderwijs te kennen. Als de nieuwe generatie pedagogen de valkuilen uit het verleden kent, kunnen ze de toekomst veranderen. Onderwijsgeschiedenis laat ze zien dat die verandering mogelijk is, omdat het al eerder gelukt is.

“Voor de nieuwe generatie pedagogen is het is erg belangrijk om de geschiedenis van het onderwijs te kennen. Het Onderwijsmuseum is daar een groot onderdeel van.”

Op welke manier draagt het Onderwijsmuseum hieraan bij?

Het Onderwijsmuseum is natuurlijk de plek waar de geschiedenis van educatie in beeld gebracht wordt. Jacques nodigt onze eerstejaarsstudenten altijd uit voor een excursie naar het museum. Hij doet dat op een hele prettige en inspirerende manier. Het museum wordt daarmee een groot onderdeel van de onderwijsinhoud.

Welk moment in 2023 is je bijgebleven?

We hebben mooie stappen gezet rondom toetsing. De huidige methode moet volgens ons op de schop. Daarvoor moeten onze studenten de nadelen van het toetsingsbeleid kennen. De geschiedenis van de psychometrie is daarbij belangrijk. Die laat namelijk zien dat toetsing eigenlijk helemaal niet zo'n effectieve manier is om kennis en vaardigheden te meten. Jacques heeft dit historisch kader heel mooi weten te tonen aan onze studenten.

Christian van
Houwelingen geeft een
lezing (INEHC) Berlijn
(foto: Nationaal
Onderwijsmuseum)

**Rise of the
postcard**

EEN KENNISINSTITUUT EN PLATFORM

Goed onderwijs en alles wat daarmee samenhangt, is cruciaal voor de kracht en kwaliteit van onze samenleving. Hiervoor is reflectie, innovatie en kritische bestudering nodig.

En onderzoek naar onderwijsgeschiedenis, -beleid en -praktijk. Hierin is – samen met andere partijen – een grote(re) rol weggelegd voor ons als Nationaal Onderwijsmuseum. We willen hét centrum zijn van historische kennis van de materiële geschiedenis van het onderwijs.

Maar ook deelnemer in het netwerk van onderwijsprofessionals en platform voor debat.

In 2023 voerden we een aantal onderzoeken uit en organiseerden we tientallen bijeenkomsten.

Ook verschenen we volop in de media en gaven we advies aan verschillende ‘collega-musea’ en andere partners.

SPEERPUNT 3

Schilder Blum aan het werk

Afbeelding uit Comenius' Orbis Pictus. Een schoolklas.

ONDERZOEK DOOR HET ONDERWIJSMUSEUM

- Biografie | Leven en werk van kinder- en schoolboekenauteur W.G. van de Hulst (1879-1963).
- Subsidieaanvraag ingediend en toegekend | Voor een Museumbeurs⁴ over de schoolplaten Bijbelse aardrijkskunde van de Joodse schilder Ludwig Blum, met handleidingen van geograaf Arie van Deursen. (circa 1925-1960).
- Subsidieaanvraag ingediend en toegekend | Rondom een onderwijsthema-avond over Nederlands-Indië, 1900-1940. Mondriaan Fonds (samenwerking met Museum Sophiahof).

⁴ Museumbeurzen is een programma van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Het geeft vorm aan de mogelijkheid om kortlopend onderzoek te doen in een van de ruim 400 musea in Nederland.

LEZINGEN, RONDLEIDINGEN, CONGRESSEN EN EXPERTMEETINGS

- Lezing: 'Kinderboeken- en schoolboekenauteur W.G. van de Hulst', voor Open huis, Dordrecht.
- Lezing: 'Kinderboeken- en schoolboekenauteur W.G. van de Hulst', voor senioren van de Grote kerk, Dordrecht.
- Lezing: 'De geschiedenis van het aanvankelijk leesonderwijs', voor de leden

van de Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur, in het kader van een bezoek aan 'boom roos vis'.

- Lezing: 'De eis van aanschouwelijkheid', over de overdracht van christelijke deugden via schoolplaten, geschiedenis-onderwijs en de erfenis van de lange negentiende eeuw, voor leden van de Vereniging Nederlandse Kerkgeschiedenis.
- Lezing 'De schuldige collectie', over de verborgen boodschappen in leermiddelen over Nederlands-Indië 1900-1940, voor Bronbeek, Arnhem.
- Lezing: 'Onderwijs in de Middeleeuwen', voor studenten van Odisee, Brussel.
- Lezing: 'Nazipropaganda', voor Probus, Zeist.
- Lezing: 'Klassenfoto's', voor Vrienden van het Onderwijsmuseum.
- Lezing: 'VerScholen op de kaart' voor Vrienden van het Onderwijsmuseum.
- Lezing: 'De geschiedenis van schoolfotografie', voor Fotomuseum, Den Haag.
- Lezing: 'Kinderboeken- en schoolboeken-auteur W.G. van de Hulst', voor Kasteelmuseum, Rijssen.
- Lezing: 'Testen en toetsen', voor pabostudenten, Rotterdam.
- Lezing: 'Kinderboeken- en schoolboeken-auteur W.G. van de Hulst', naar aanleiding van de steenlegging bij zijn onderwijzerswoning.
- Lezing: 'Onderwijsgeschiedenis', voor PCOB Dordrecht.

- Lezing: 'Onderwijsgeschiedenis', voor Heemkundekring Willemstad.
- Opening tentoonstelling en lezing: 'Kinderboeken- en schoolboeken-auteur W.G. van de Hulst', voor Kasteelmuseum, Rijssen.
- Presentatie: 'Prentbriefkaarten', voor de Internationale conferentie van instellingen met een onderwijscollectie, Berlijn.
- Expertmeeting: Preventie van middelengebruik op school – van vroeger naar nu, voor experts uit het werkveld.
- Rondleiding door het museum, voor de redactie van het onderwijsvaktijdschrift Praxisbulletin.

Niet in de lijst opgenomen: verschillende lezingen voor Historische verenigingen.

Publicatie: verScholen op de kaart

EXPERTMEETING OVER PREVENTIE VAN MIDDELEN-GEBRUIK OP SCHOOL – VAN VROEG NAAR NU

Roken, blowen, drinken en gamen: veel leerlingen proberen wel eens iets uit tijdens de middelbareschooltijd. Hoe ga je om met eventuele problemen? En misschien nog belangrijker: hoe voorkom je ze? Op donderdag 8 juni organiseerden we een kennis- en inspiratiemiddag.

Tijdens deze middag bespraken we hoe men vroeger binnen het onderwijs voorlichting gaf over (de gevaren) van drugs en alcohol. Was dit anders dan vandaag de dag? Medewerkers van Novadic-Kentron en het Trimbos Instituut vertelden er meer over en we gingen in gesprek met professor Pieter Tops – over de vraag of er ook voorlichting moet geven over de maatschappelijke gevolgen van alcohol- en drugsgebruik in de samenleving.

Het was een succesvolle meeting: er waren 54 aanwezigen.

GASTCOLLEGES, PODCASTS EN ANDERE MEDIA

- Podcast van het Onderwijsmuseum: 'Stilte in de klas: over de rol van stilte en rust in de klaslokalen van vroeger en nu'.
- Podcast van het Onderwijsmuseum: 'Natuur in de klas: over schoolplatenillustrator M.A. Koekkoek'.
- Interview: 'Van ondergeschoven kindje naar voorgetrokken snotneus', voor Algemeen Nijmeegs Studentenblad
- Gastcollege: 'De geschiedenis van jeugdzorg', voor Hogeschool Arnhem Nijmegen.
- Interview: 'Dik' is 'enorm' en 'mannetjes' zijn 'mensen' in de kinderboeken van Dahl. Betuttelend of hoognodig?', voor Nederlands Dagblad.
- Gastcollege: 'Onderwijs geschiedenis', voor pabostudenten van Hogeschool Amsterdam.
- Inleiding: 'Onderwijs geschiedenis', voor pabostudenten van Driestar Gouda.
- Uitzending: 'De historie van de klassenfoto', voor Met het oog op morgen.
- Interview: 'Slavernij in schoolboeken', voor Via Cultura Live.

1. Detachering

Ook gaf Jacques Dane een collegereeks 'Wijsgerige en historische inleiding pedagogiek' aan de Radboud Universiteit. Meer daarover lezen? Lees 'Vier vragen aan ... Jan Bransen'.

PUBLICATIES

Unieke publicaties:

- 'VerScholen op de kaart, over de geschiedenis van schoolgebouwen', voor de website van 'VerScholen op de kaart'.

Vanuit de afdeling onderzoek publiceerden we regelmatig in onderwijsvaktijdschriften:

- Van12tot18 (12x)
- Didactief (10x)
- Pedagogiek in Praktijk (4x)
- Praxisbulletin (1x)
- Juf & Meester (magazine van het Praxisbulletin) (1x)

Ook waren onze artikelen te lezen in vak- en wetenschappelijke tijdschriften:

- 'Compensatie zieke leraren in 1934 beter geregeld dan in 2023', door Jacques Dane en Henk Sissing in Nederlands Dagblad [opinie].
- 'Blind geworden voor zijn belangrijkste onderzoeksobject': de mens. Over B.J. Kouwers Gewetensproblemen van de toegepaste psychologie (1955)., door Jacques Dane in De Psycholoog
- 'Aahhh..! Hoe bespreek ik seksualiteit en gender?', door Jetske Steenstra in Malmberg, vakpagina biologie.
- 'De handplak op een Haarlemse stadsarmenschool – Beeldessay over schoolstraffen door de eeuwen heen', door Wim Cerutti en Jan Spoelder (redactie)

in Voortgezet onderwijs in Haarlem in de negentiende eeuw.

ADVIES

Als kennisinstituut geven we regelmatig advies over onderwijshistorische zaken. Bijvoorbeeld aan musea en stichtingen met een onderwijslink. Afgelopen jaar deelden we onze kennis over en met:

- Via Cultura Live. Over slavernij in geschiedenismethodes in de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw. In het kader van Ketikoti.
- Het Nederlands Dagblad. Over de 'Cham-theorie' die veelgebruikt wordt in lesboeken op reformatorische basisscholen. Hierin kan legitimatie voor slavernij gelezen worden. Het artikel ging in op het wel of niet aanpassen van deze tekst.
- Step Ahead Curaçao. Over de canon opvoeding en onderwijs voor ouders en leerkrachten op Curaçao.
- Fotomuseum Den Haag. Over de tentoonstelling van de geschiedenis van klassenfoto's.
- Hbo-lerarenopleiders. Over het nut en noodzaak van onderwijs geschiedenis op de lerarenopleidingen. In de vorm van een expertmeeting.
- Maria del Pozo (hoogleraar onderwijs geschiedenis Universiteit Acala,

Madrid) en Sjaak Braster (professor onderwijsgeschiedenis en -sociologie EUR). Over de prenten in onze collectie met het thema ‘negentiende-eeuwse schoolklassen’.

CATALOGUS OVER HISTORIE EN COLLECTIE VAN HET ONDERWIJSMUSEUM

In 1877 opende het Nederlandsch Schoolmuseum in Amsterdam haar deuren. Het huidige Onderwijsmuseum is de erfopvolger van dit Amsterdamse museum. Onze collectie bevat verschillende objecten uit de Amsterdamse tijd. Deze - en andere, later verkregen objecten - vertellen het verhaal van het Nederlandse onderwijs. Aan de hand van de materiële onderwijscultuur – van puntenslijpers en schoolplaten tot schoolbanken en lesmethodes – zal in een catalogus de Nederlandse onderwijsgeschiedenis worden gepresenteerd. Voor dit meerjarige project selecteerden, onderzochten, fotografeerden en beschreven we in 2023 nieuwe voorwerpen.

VRAGEN

Het Onderwijsmuseum als kennisinstituut betekent ook: vragen beantwoorden. In 2023 kregen we er weer tientallen per maand

binnen. Over schoolboeken, schoolplaten, onderwijswetgeving, onderwijsillustratoren, onderwijsgeschiedenis, schoolvakanties en meer. We geven een voorbeeld:

- In het kader van de herdenking van 150 jaar afschaffing slavernij onderzocht het Nederlands Dagblad hoe de Chamtheologie is doorverteld aan kinderen. Jacques Dane leverde een bijdrage aan dit onderzoek. Het resultaat van de zoektocht is gebruikt voor het artikel ‘Deze bijbeluitleg rechtvaardigde slavernij en staat nog steeds in schoolboeken en kinderbijbels’, door Aaldert van Soest.

BIJZONDERE MIJLPAAL

Jacques Dane wint Hieronymus van Alphenprijs 2023

Onze collega Jacques Dane heeft vrijdag 21 april de Hieronymus van Alphenprijs 2023 in ontvangst mogen nemen voor zijn oeuvre.

Deze tweejaarlijkse prijs wordt door de Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur uitgereikt aan iemand die een bijzondere bijdrage heeft geleverd aan beheer, voorlichting, onderzoek en publicaties betreffende de geschiedenis van de Nederlandstalige kinder- en jeugdliteratuur.

Jacques, hoofd onderzoek en conservator, ontving deze prijs volgens de jury onder anderen omdat hij ‘een intellectuele duizendpoot is die zich op talrijke platforms, organisaties en instellingen manifesteert’. Verder prijst de jury zijn ‘omvangrijke en veelzijdige publicaties [...]’.

STAGIAIRES, PROMOVENDI EN STUDENTEN

Afgelopen jaar begeleidden we verschillende stagiaires, studenten en promovendi:

- Een onderzoeker van Tilburg University wordt vanuit de afdeling collectie en onderzoek begeleid bij zijn onderzoek naar de geschiedenis van het schoolhoofd.
- Een student van de Reinwardt Academie doet voor haar afstudeerstage onderzoek naar de online communicatie van tentoonstelling 'Aahhh...!'.¹
- Een andere laatstejaars student van Reinwardt Academie doet onderzoek naar ons collectieregistratiesysteem TMS en de begeleiding van de vrijwilligers die hiermee werken.
- Een laatste jaar student van Universiteit Utrecht heeft onderzoek gedaan naar handleidingen bij de series schoolplaten Nederlands-Indië.
- Een Erfgoedtalent is gestart voor de randprogrammering van 'Aahhh...!'. Daarna heeft zij nog drie maanden op uitzendbasis gewerkt.
- Een student 'Arts and Crafts' heeft een fotorapportage gemaakt over de afbouw van huidige tentoonstelling en opbouw van tentoonstelling 'Aahhh...!'.¹
- Een student maatschappijgeschiedenis Erasmus universiteit heeft onderzoek gedaan naar de manier waarop het Plakkaat van Verlatinghe (1581) in de

geschiedenismethodes van negentiende en twintigste is terechtgekomen.

- Verder boden we plaats aan verschillende maatschappelijk stages voortgezet onderwijs. En een aantal meewerkstages voor studenten beroepsonderwijs.

BESTUURSFUNCTIES VANUIT HET ONDERWIJSMUSEUM

- Cornelis Jetses Stichting, Groningen (bestuurslid)
- Comenius Museum, Naarden (bestuurslid raad van advies)

DRIE VRAGEN AAN ... MUSEUMDOCENT MAURICE DE JONGH

Wat doe je precies als museumdocent?

Ik verzorg rondleidingen voor volwassenen, en schoolklassen van alle leeftijden. Dat loopt van groep 3 tot aan de pabo, dus dat is heel afwisselend. We hebben allerlei verschillende programma's, bijvoorbeeld over de Middeleeuwen. We beginnen bij Karel de Grote, die de eerste scholen oprichtte, dan gaan we een echt Middeleeuws beroep uitoefenen en tot slot mogen de kinderen met een ganzenveer proberen te schrijven. Dat wordt vaak best een geklied, want schrijven met een ganzenveer is moeilijker dan je denkt!

Wat vind je belangrijk aan je werk?

Ik wil iedere bezoeker enthousiasmeren over geschiedenis. Vooral voor kinderen vind ik het belangrijk dat ze de waarde van geschiedenis zien. Zij zijn tenslotte de toekomstige beschermers van ons erfgoed.

"Het is zo mooi om het pure enthousiasme van kinderen te zien. Daar doe ik het echt voor als museumdocent."

Wat was voor jou een bijzondere gebeurtenis in 2023?

Dat was een gastles die ik op locatie gaf, in Rozenburg. Het was een beetje een chaotische dag, vol licht overprikkelde kinderen. Dus het was best een uitdaging om de aandacht vast te houden. Eén jongetje bloeide echter helemaal op. Hij herkende elk object dat ik had meegenomen en hij kwam na afloop naar me toe om te vertellen hoe leuk hij het vond en hoe graag hij een keer naar het Onderwijsmuseum wilde. Ik kreeg zelfs een knuffel. Het was zo mooi om dat pure enthousiasme te zien, daar doe je het echt voor als museumdocent.

Museumtuin in bloei

(foto: Nationaal
Onderwijsmuseum)

EEN AANTREKKELIJKE EN AANGENAME PLEK VOOR AL ONZE DOELGROEPEN

Naast een relevant, interessant en professioneel museum en kennisinstituut, willen we ook een toegankelijke plek zijn. Sterker nog: we willen het meest laagdrempelige museum van Dordrecht zijn. En misschien is dat al zo.

Door ons bijzondere gebouw en fijne locatie heeft het Nationaal Onderwijsmuseum een hoge vrijetijds waarde voor alle bezoekers. Onze collectie wekt herinneringen, verwondering en bewondering op. Ook hebben we een leuke museumshop, een lekker terras en een goed restaurant. Plus professioneel uitgeruste zalen met een uitstekende horecavoorziening. En last but not least: onze medewerkers geven iedereen een warm welkom. Gegarandeerd een gezellig dagje uit!

SPEERPUNT 4

Zaalverhuur

We zijn een interessante plek voor zakelijke bijeenkomsten. Ook in 2023 versterkte dit onze positie en zorgde zaalverhuur voor meer publieksinkomsten. We organiseerden in totaal 87 bijeenkomsten – hetzelfde aantal als het jaar ervoor. Tijdens die bijeenkomsten ontvingen we 2.124 gasten, waarvan een derde (747) in de maanden februari, maart en mei. We zagen een mooie +144% op ons jaargetarget. Iets om trots op te zijn én iets wat niet haalbaar was zonder de ingehuurde horecaprofessionals en vrijwilligers.

Positieve ervaring en een groter bereik

We hebben gemerkt dat positieve ervaringen van zaalverhuurgasten ons in 2023 vaker indirect nieuwe klanten opleverden. Veel organisaties bestaan uit meerdere afdelingen en de ervaring van een goed georganiseerde bijeenkomst lijkt zich snel te verspreiden. We ontvingen afgelopen jaar regelmatig enthousiaste aanvragen van een andere afdeling binnen dezelfde organisatie. Vaak ook al in dezelfde week!

Verbinding

Onze focus? Die lag in 2023 op het verbinden van organisaties met het Onderwijsmuseum. Dat is gelukt. Twaalf opdrachtgevers namen een educatief programma af. We zien dat interactieve programma's het goed doen. Denk aan een Pubquiz, waarbij we de kennis van de gasten op een ludieke manier testen. Een formeel overleg in combinatie met een

Zaalverhuur van commissarissenkamer (foto: Fenna Kwakernaak)

ontspannende activiteit en kennismaking met ons museum bleek een gouden greep. In 2024 gaan we hier dan ook mee door.

Lokaal betrokken

We bevinden ons graag in 'Het Dordtse'. Afgelopen jaar mochten we host zijn van de Dordtse Makersborrel en waren we gastlocatie voor de cursus Dordtologie.

MOOIE WOORDEN

“Wij hadden een heel fijne dag in het Onderwijsmuseum en ik wil jullie hartelijk bedanken voor de gastvrijheid en uitstekende verzorging. Van rondleiding tot zaal tot lunch!”

“De ervaring was weer geweldig. Jullie personeel was erg behulpzaam en supervriendelijk.”

“Het museum bevelen we zeker aan!”

Museumshop

Ook de fijn ingerichte museumshop biedt meerwaarde bij een bezoek aan ons museum. In 2023 behaalden we de op een na hoogste omzet ooit. De stijging van het aantal bezoekers zien we terug in de verkoop van de producten in de museumshop.

De ansichtkaart is nog steeds het bestverkochte artikel, op de voet gevolgd door de kroontjespennen, lei en griffel, en inktlapjes. Naast de nostalgische producten van Aap Noot Mies blijven ook de fairtrade-artikelen van Sjaal met Verhaal populair. Voor de nieuwe tentoonstelling 'Aahhh..!' schaften we boeken over seksualiteit, pins met diverse genderuitingen en duurzame armbanden in regenboogkleuren aan.

Museumcafé

Museumcafé De Holland draaide ook een prima jaar. De jaaropbrengst was € 152.740,= - ruim € 40.500,= boven target. Onze gasten omschrijven onze service als 'vriendelijk en gastvrij'. Dat is voor een groot deel te danken aan de hechte, enthousiaste en goed op elkaar ingespeelde groep van twaalf vrijwilligers – onder leiding van onze vaste collega's. En om de steeds drukker wordende weekenden aan te kunnen, namen we in 2023 twee studenten aan. Op vrijdagen waren er studenten van het Da Vinci College aanwezig voor praktijksles.

Thema-avonden

Het museum vervulde in 2023 ook een belangrijke sociale rol als ontmoetingsplek in de buurt. In dit kader organiseerde het team van het museumcafé om de maand een thema-avond. Oorspronkelijk bedoeld voor alleenstaanden, maar uiteindelijk toegankelijk voor iedereen. En het personeel dat tijdens deze avond werkte, deed dat vrijwillig. De opbrengst kwam volledig ten goede aan het Onderwijsmuseum.

Deze thema-avonden bestonden uit een diner tegen een vaste prijs, inclusief drankjes en entertainment - zoals een Pubquiz. In oktober stond de avond in het teken van Frankrijk. Binnen één week waren alle zestig zitplaatsen volgeboekt. We genoten van coq au vin en clafoutis en de avond was zeer geslaagd.

Museumtuin

De museumtuin wordt mooier en mooier. En het terras is een heerlijke plek om te genieten van een kopje koffie of een verfrissend drankje. Maar dit gebeurt niet vanzelf. Gelukkig bleef het tuin vrijwilligersteam ook in 2023 stabiel. Daar zijn we blij mee.

*Bezoekers thema-avond
(foto: Nationaal Onderwijsmuseum)*

**Medewerkers
Museumcafé de Holland**

(foto: Nationaal
Onderwijsmuseum)

VIER VRAGEN AAN ... TINY SCHOONEWAGEN, DIE HET ONDERWIJSMUSEUM AFHUURDE VOOR HAAR 80e VERJAARDAG

Waarom koos u voor het Onderwijsmuseum als locatie?

“Mijn man en ik kennen het gebouw al jaren, omdat hij er vroeger gewerkt heeft. We hebben de verbouwing dan ook op de voet gevolgd en toen mijn 80e verjaardag zich aandiende, leek het ons een leuke locatie om af te huren.”

Hoe is dat bevallen?

“Uitstekend! Alles ging vanaf het begin uitermate plezierig. De mensen bij het Onderwijsmuseum hebben alles heel netjes afgehandeld. Van de eerste offerte tot de invulling van de dag - alles werd vlot en helder gecommuniceerd. Iedereen was ontzettend vriendelijk en er werd echt meegedacht.”

“Alles was uitermate plezierig. Iedereen was ontzettend vriendelijk en er werd echt meegedacht.”

Op welke manier ging dat?

“Wij zijn een gezelschap op leeftijd, dus het aanvankelijke plan om een rondleiding door het museum te doen paste niet helemaal. In overleg is toen besloten tot het kijken van een film en de mogelijkheid om zelf naar wens het museum te verkennen. Verder

mochten gasten die minder goed ter been waren bij de zijingang parkeren. En de mensen die eerder weg moesten, kregen hun lunch mee in een pakketje. Dat was erg lief.”

Zou u anderen aanraden om het Onderwijsmuseum te huren voor een evenement?

“Wij hebben er een hele plezierige dag gehad en zijn vol lof over de manier waarop er met ons gecommuniceerd en meegedacht is. Alle medewerkers zijn erg behulpzaam en flexibel, dus wat dat betreft zou ik het zeker aanraden. Je moet alleen wel een beetje interesse hebben in musea en onderwijs, maar dan is het echt een uitstekende locatie.”

*Bezoekers in de
tentoonstelling 'Over
vroeger, voor later,
van nu'*

*(foto: Nationaal
Onderwijsmuseum)*

Onze vier speerpunten kunnen we niet behalen zonder goede marketing en communicatie. Vooral het vierde punt: een aantrekkelijke en aangename plek zijn voor al onze doelgroepen vraagt om naamsbekendheid. In 2023 lag hier dan ook de focus op vanuit het jaarplan. Ook richtten we ons op nauw(er) contact met scholen, via nieuwsbrieven en educatiefolders.

En dat heeft zijn vruchten afgeworpen. Zoals we eerder al beschreven, is het Nationaal Onderwijsmuseum een waardevolle, populaire locatie voor iedereen. We brachten deze dan ook flink onder de aandacht. Daarnaast streefden we naar warm contact met honderd scholen en andere bezoekersgroepen. Maar ook de overige speerpunten kwamen terug in onze marketing en communicatie.

MARKETING EN COMMUNICATIE

Meer naamsbekendheid

Ons belangrijkste doel? Meer naamsbekendheid op lokaal én regionaal niveau. Daarbij willen we niet alleen fysieke (herhaal) bezoekers aantrekken, maar ook de deelname aan onze activiteiten en website- en socialemediabezoeken stimuleren.

We streven naar naamsbekendheid door zichtbaarheid en activatie. De online weg die we in 2022 zijn ingeslagen, bleven we volgen in 2023. We breidden de strategie verder uit, door naast algemene posts via de contentkalender ook gerichte online bannerings in te zetten in de regio.

Bekend bij de doelgroepen

Onze drie belangrijkste doelgroepen zijn: families en actieve ouderen, educatieve groepen en onderwijsprofessionals. Deze hebben we afgelopen jaar goed bereikt. We zetten een aantal van onze marketing- en communicatie-inspanningen op een rij, die een bijdrage hebben geleverd aan de mooie bezoekersaantallen van vorig jaar:

- We hebben gericht gecommuniceerd met families en actieve ouderen, via diverse kanalen, zoals radio, online platforms en in printmedia. Daarnaast kregen ze extra informatie over onze vakantieprogrammering en de speciale familiezonedagen.
- We hebben extra nadruk gelegd op activatie via de pashouders (Dordtpas en

Rotterdampas). Om de maand konden zij gebruikmaken van verschillende acties. Van een gratis kopje koffie of waterijsje tot het ophalen van een catalogus voor 'boom roos vis'. En die aanpak heeft uitstekend gewerkt: we zagen in 2023 een aanzienlijke groei in het aantal bezoeken onder de pashouders (+150%!) en een kwart van de Dordtpas-houders kwam meerdere keren naar het museum.

- Met de educatieve groepen communiceerden we over de educatieprogramma's bij 'boom roos vis' en 'Aahhh..!'. Dit deden we vooral via sociale media, gepersonaliseerde nieuwsbrieven en campagnes. En via de gebruikelijke advertenties in ICC-onderwijsgidsen en de CKV-gids. De educatieve nieuwsbrief beleefde een goede start, met 94 leden.
- De educatiefolders hebben een update én upgrade gekregen, naar een compact, helder en activerend middel. Daarna hebben we deze verstuurd naar 4.311 primair onderwijs- en 1.620 voortgezet onderwijsadressen in heel Nederland. Het doel: hen informeren en activeren om een educatief programma te boeken.
- Wat betreft de onderwijsprofessionals, hebben we vooral zichtbaarheid gecreëerd door de erkenning van onze conservator Jacques – die de Hieronymus van Alphen-prijs kreeg. Deze eer hebben we onder de aandacht gebracht via onze socialemediakanalen.

- Ook hebben de inspiratiemiddag over middelengebruik in het onderwijs en de autismemiddag bijgedragen aan onze zichtbaarheid.

Alle speerpunten onder de aandacht

We noemde het al in het intro: we ondernamen het afgelopen jaar verschillende marketing- en communicatie-acties voor al onze speerpunten.

Speerpunt 1: Collectie ontsluiten en verhalen delen

- We hebben de vaste tentoonstelling vaker onder de aandacht gebracht in advertenties en campagnes. Mét een nieuw campagnebeeld. Ook hebben we via socialemedia specifieke collectiestukken in de kijker gezet, met elke twee maanden de focus op één item.
- Op 8 juni werd de uitzending van Dwars door Rijnmond live uitgezonden vanuit het Onderwijsmuseum. Dit dagelijkse regionale radioprogramma verkent de omgeving, waarbij de presentator in contact komt met inspirerende gasten. Voor ons een uitstekende gelegenheid om onze activiteiten te laten zien en boeiende verhalen te delen.

Speerpunt 2: Een voorbeeldfunctie voor educatieve programmering

- Op de Dag van de Leraar kregen alle onderwijsprofessionals gratis toegang. Daarover hebben we gecommuniceerd op

onze website en socialemediakanalen.

- De 'Babytoer' bij 'boom roos vis' is een goed voorbeeld van onze aandacht voor deze specifieke doelgroep. Dit initiatief kondigden we vooraf aan via een persbericht, dat heel goed werd opgepakt. Een voltreffer! Niet alleen waren alle beschikbare toers tot het einde van het jaar volgeboekt. We ontvingen ook veel positieve publiciteit.

Speerpunt 3: Een kennisinstituut en platform

- Zoals eerder beschreven, was de kennis- en inspiratiemiddag over middelengebruik in het onderwijs een belangrijke activiteit. Begin maart startte de gezamenlijke campagne met Novadic Kentron. Met aankondigingen op de websites, socialemediakanalen en in persoonlijke uitnodigingen die we actief verspreiden via het eigen netwerk. Met 54 aanwezigen was het een succesvolle bijeenkomst te noemen.
- Daarnaast hebben we de expertise van Jacques Dane ingezet. Hij sprak op het Via Cultura-evenement over de behandeling van kolonialisme en slavernij in de schoolklas. En tijdens lezing 'De eis van aanschouwelijkheid' voor de Vereniging Nederlandse Kerkgeschiedenis gaf hij een toelichting op de schoolplaten van Isings. Deze onderwerpen hebben aandacht gekregen op onze website en socialemediakanalen.

Speerpunt 4: Een aantrekkelijke en aangename plek voor al onze doelgroepen

- We hebben veel aandacht besteed aan de inrichting van en communicatie over onze familiezondagen, 'Babytoers' en toegankelijkheid – voor bijvoorbeeld mensen in een rolstoel.
- We hebben volop (betaalde en onbetaalde) socialemediacampagnes ingezet om onze vakantieactiviteiten 'aan de man te brengen'. Daarnaast verstuurden we er

nieuwsbrieven over.

- Er waren leuke activiteiten voor Dordtpas- en Rotterdampashouders (zie ook 'Bekend bij de doelgroepen').
- We hebben het museumcafé, de museumshop en het museumterras extra gepromoot via 'de socials', door middel van nieuw beeldmateriaal ('De perfecte flexwerkplek of locatie voor familiedag of kinderfeestje!').

De wisseltentoonstellingen

Zonder tentoonstellingen geen museum. Daarom kregen ook 'boom roos vis' en 'Aahhh..!' afgelopen jaar de aandacht die ze verdienden.

boom roos vis

Het hoogtepunt van de marketing en communicatie voor 'boom roos vis' lag natuurlijk in 2022. Maar de tentoonstelling genoot én geniet nog steeds aanzienlijke belangstelling. We zetten ook in 2023 online campagnes in om dit te bevorderen. Deze resulteerden in een aanzienlijk aantal bezoeken aan de tentoonstellingswebsite. Een kwart hiervan kwam via onze Google Ads- en Google Display-campagnes. Bij het verlengen van 'boom roos vis' stuurden we succesvol een persbericht uit. Dit leverde niet alleen extra (en vernieuwde) publiciteit op, maar benadrukte ook de actualiteit van het thema. Bovendien droeg het adverteren op schermen langs de snelweg bij aan de naamsbekendheid van het Onderwijsmuseum.

Aahhh..!

Uiteraard besteedden we in de aanloop naar de opening van 'Aahhh..!' veel aandacht aan de tentoonstelling. We maakten flyers, folders, (digitale) banners, vlaggen, stoepborden en ander drukwerk. Deze waren niet te missen en op allerlei on- en offline locaties zichtbaar. Ook zetten we met onze website, een persbericht en socialemediaposts volop in op de vooraankondiging.

GRATIS PUBLICITEIT

Naast onze eigen inspanningen, genereerde 'Aahhh..!' ook veel 'gratis publiciteit'. Er waren interviews op lokale en regionale radiozenders en online nieuwskanalen. Maar ook verschillende onderwijssites schreven over de tentoonstelling. Verder schreef onderzoeker Jetske Steenstra een aantal artikelen. Extra bijzonder: de rapportage van Trouw van een klassenbezoek aan de tentoonstelling.

We zorgden ook voor een mooie publicatie in de vorm van een zigzag-folder. Op de ene kant staat de volledige tijdlijn van seksuele vorming in het onderwijs (zoals gepresenteerd in de tentoonstelling). Op de andere kant worden onderdelen uit deze tijdlijn uitgelicht met een toelichting. Perfect als startpunt voor discussies of lessen in seksuele voorlichting. Deze folder is bedoeld voor het onderwijs.

NOG MEER MARKETING EN COMMUNICATIE

Dordtse Cultuurnacht en Nationale Monumentendagen

In september waren de Nationale Monumentendagen, en het Onderwijsmuseum deed natuurlijk mee. Bezoekers voelden de geschiedenis van het monumentale pand De Holland en zagen met eigen ogen waarom dit gebouw met recht een van de parels van Dordrecht wordt genoemd. Verder waren we in oktober trots onderdeel van de Dordtse Cultuurnacht. Met een mooie afwisseling van voorlezen voor volwassenen, livemuziek en een dj.

'Hoog bezoek'

In maart stond de familiezonntag in het teken van illustrator Charlotte Dematons. 309 bezoekers kwamen langs. Daarvan volgden 27 kinderen de speciaal georganiseerde workshop 'Leporello maken' met Charlotte Dematons. Op zondag 28 mei was het ook feest in het Onderwijsmuseum. Kinderboekenschrijver Paul van Loon vierde zijn verjaardag én zijn 40-jarig schrijversjubileum. Er was griezeltaart, Paul vertelde, beantwoordde vele vragen, signeerde boeken en er was een theatervoorstelling. Een zeer geslaagde middag!

Beeldmateriaal

Onze beeldbank fungeert als de centrale locatie waar we al ons beeldmateriaal

verzamelen. Inmiddels staan er talloze nieuwe foto's in. Waaronder de resultaten van een zomerse fotoshoot, waarmee we jonge fotografen een mooie kans boden. We proberen alle projecten – met hulp van vrijwilligers – vast te leggen, zoals de 'Babytoer' en de vakantie-activiteiten. Dit materiaal kunnen we gebruiken voor toekomstige promoties. Ook maakten we in 2023 een succesvolle start met het organiseren van al het 'oude' beeldmateriaal.

Bezoekersonderzoek

Als Onderwijsmuseum willen we onze bezoekers zoveel mogelijk betrekken bij alles wat we doen. Een belangrijke ambitie is om structureel bezoekersonderzoek te integreren in onze werkwijze. Zodat we weten wat er speelt onder onze bezoekers, we onszelf kunnen verantwoorden en we inzicht krijgen in gefundeerde verbeterpunten. In 2023 startten we hiermee. Dit implementeerden we in het laatste kwartaal en we zien nu al positieve resultaten, met een flink aantal respondenten. Hierdoor kunnen we over een halfjaar al de eerste inzichten verwachten en ermee aan de slag gaan.

MARKETING- EN COMMUNICATIEBELEID

Ons marketing- en communicatiebeleid is erop gericht naamsbekendheid te vergroten en laten zien dat het Onderwijsmuseum een

Schrijver Paul van Loon vierde zijn verjaardag in het museum (foto: Nationaal Onderwijsmuseum)

aantrekkelijke plek is. Voor iedereen. Dit beleid zetten we ook in 2023 voort – met een focus op onze doelgroepen. Idealiter heeft elke doelgroep zijn eigen aanpak en media-mix. Maar dit lukte nog niet altijd. In 2024 willen we dit verder ontwikkelen.

Ook gingen we voor een langetermijnstrategie. We schreven plannen voor een nieuwe website en er is nu een

socialemediastrategie. Deze laatste vergt per doelgroep het juiste kanaal en een aparte aanpak. Door structurele budget- en capaciteitsproblemen konden en kunnen we dit helaas nog niet uitvoeren. We wilden hiervoor een stagiair aannemen, maar de werving heeft tot nu toe niet tot iets concreets geleid. Gelukkig is er wel een vrijwilliger die marketing- en communicatietaken op zich neemt.

A photograph of two young women sitting cross-legged on a light-colored floor in a library. The woman on the left is wearing a black and white striped shirt and dark pants, and is laughing while holding a book. The woman on the right is wearing a black and white patterned sweater and light-colored pants, and is looking down at a book. There are other books and a purple folder on the floor in front of them.

'Scholen moeten blijven uitleggen waarom deze lessen zo belangrijk zijn'

[illegible][illegible]

Wat is anders, anders, ergert een
de vader en zijn kinderen. Ze is
bedrukt en projecteert de vader van
de Week van de Levenswijzen. (De
tant wel die gevoel van volheid
die dag in en ergeest.) Als je de
prettigste vorm van thuis te wonen
die dit woord.

Negen maanden na de zinnen
in de tent. Maar de ophef
met liefde ponsen op de zinnen
die is veel nuchter op de
bezoek van volgend jaar. De
in de zinnen volheid en weer
de. Het is de zinnen die in
de voorbeeld van het
de. Is dat niet te veel
het goed. Informatie van ouders
schiedt over de lezers die
geven.

Toen de zinnen in de tent,
haakte Kampen op een veld in
timpel-offline team ouders
geniek gingen met dan kind
over het jaar en met.

Waarom handelen jullie dit veld
offline?

den voor een zinnige hand-
zaamheid aanpak, moeten
we ons de persoonsinfor-
matie van de patiënten bet-
ter aan de hand van de Infor-
matiewet kunnen laten ont-
doen voor de lichte.

Tijdens de Week van de
kniekluis gingen er op sociale
de website verhalen rond,
waarin de kniekluis werden
heer je zou moeten krijgen.
In het museum, maar ook in
het ziekenhuis.

**Waarom het wel ouder
kan?**

Kniekluis: "Bij de kniekluis
heeft u een heel klein
overstap van de knie in de
de ander/bloed. Over wat
vrijheid om mee te spelen en
meer zelf te kiezen. De pro-
cedure van kniekluis
voel van eigenzinnig te ge-
ken en hoe je anders om
te gaan met de kniekluis
heeft. Het draait om bij
willing school- en kniekluis
Ook worden kinderen

[illegible]

Je een kind van
en oud vertelt
dat ook gans
maal nice bij de
deren van die
in goed voor-
makkelij ges-
peten met een
regel bewaars-
ten dan ook
haken. Ze
volenken met
de wisselen de
en. Anders den-
ke bepaald dit
een miste kom-
mak al raken
de met poen
Larwen. Vol-
de coeden die
nig over de
nig te door vaak
de hebben ge-
popen de ma-
ten sekuele
te moeten we-
ten twee man

A photograph of two young boys sitting on a couch. The boy on the left is wearing a dark jacket and jeans, looking towards the right. The boy on the right is wearing a blue patterned hoodie and jeans, smiling and looking towards the left. They appear to be in a casual indoor setting.

De telefoon stond roodgloeiend en mensen kwamen met camera's langs

De telefoon stond roodgloeiend en mensen kwamen met camera's langs

"Je wilt niet dat porno de manier is waarop kinderen seksuele voorlichting krijgen".

sen doorgema in een leuke manier met elkaar hebben. Dat het voor velen van hen is gemaakt, en om te worden gekocht."

The latter have not yet appeared.

[illegible]

putt waz dy leechen over gien, en
 oke waz dy leechen over gien.

De grootste heeft in het afgelopen jaar het meest succes geboekt in Nederland dan in 2022. Vooral in Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland heeft de veldspiegel het goed gedaan. LuchtschijvenNL, het samenwerkingsverband van de pro-

Als de kerk is opgevoerd, wordt het broodmazes van de kerk door vogelkierst een heel kleine schikking, maar het is nog niet goed te noemen, aldus de organisatie. De grana is de nationale vogel van Nederland. **AVP**

reportage • Gender, seks, je lichaam en grenzen aangeven: het Onderwijsmuseum maakte er een tentoonstelling over voor kinderen vanaf drie jaar.

Elkaar een boks geven? Natuurlijk. Beide handen plat tegen de handen van de ander drücken? "Nee, dat is taai", lacht de Ander. Elkaar stemmen in de ogen kijken, daar heeft Sep dat wel eens gezien en/of geleefd. Het is een soort van wereld open en dicht. Zo op Xavier.

Er is een spanningsoverval tussen wat het ministerie wil, en wat de werkers en ouders acceptabel vinden. Wat nu? juist hier. Onderwijsinspectie heeft programma's aan. Zo mag het in deze klas niet, over maatwerk denken, anders worden arrangementen ontworpen kind thuis hebben gehad.

Gegruicheld wordt er wel. Xan-
 Sep en kliegenoot Rick pramen te-
 ward over de geschiedenis van de
 wereld vanuit het Jozef van de

‘Ontdek je ideale
zelf’ is een van
de opdrachten

Achter een muur met informatie over gender ('welk geslacht is je vaak?') en seksuele voorkeuren ('op wie je verliefd wordt'), staan een spiegel en een muur met attributen. Ook het lichaam kan met de omgeving communiceren.

manne lijke twee aan, een ander
plakt vromewerenden op haar pik.
Nadia bruisen zich emmeren
over de vraag hoe haar 'grote flesje'
een aan zien. 'En, in al geval an
verleuten.' Ze begint te tekelen.
Rusopropen hiltten en kanten za-
gen dat vormige opdrachten aan-
trekkelijk zijn voor jonge kinderen,
en malen deze omhoog. Inhouds-
waas kinderen niet aan toe zijn, te-
ken te klinken liggen, stelt het uitge-
voerd op basis van advies van sekun-

plankjes met stanten als 'vrijd', 'beheers' en 'monstrum'. Wie z
omdat, kan uitleggen hoe
het planksje hangt, des te o
doelgroep.

Aan de andere kant van de ergo
staat een wand met 'kinks', bijzon
de laatste werken, met
woorden als 'vrijd', 'beheers' en 'monstrum'.

Vader heb Carmelino blijft wel even staan, en frist. Hij is meergaan en deponder, juist omdat hij het even niet zag zitten dat zijn dochter meer zou gaan. Wat zou ze toen krijgen?

termen', zegt hij nu stilop. 'Dan hoop je maar dat ze dat niet gaan gebruiken. Maar ze liepen die Wamsstraat vroeger! Al niet al oordeelt hij positief. 'Er zitten oplichters bij was van je dach; ik had hier vroeger wel lijn gesneden om dat te weten.

The *hydrocarbons* in the diesel fuel

Harmonium
in de vaste
tentoonstelling
(foto: Bram Vreugdenhil)

Het Onderwijsmuseum is een stichting met een eigen rechtspositieregeling.
We hebben een bestuur en een raad van toezicht (rvt). Onze directeur-bestuurder Petra Reijnhoudt is – na instemming van de rvt – verantwoordelijk voor het bestuurlijk en financieel beleid, het risicobeheer, de organisatie, governance en de totale gang van zaken in het museum. Ook in 2023 gingen we voor een optimale bedrijfsvoering, zodat we al onze speerpunten zo goed mogelijk kunnen uitvoeren.

BEDRIJFSVOERING

NORMEN, REGELINGEN EN CODES

We zijn een geregistreerd museum dat de Museumnorm hanteert ten aanzien van bedrijfsvoering, collectie en publiek. Deze norm bestaat uit een set van zeventien criteria, waaruit blijkt dat we als Onderwijsmuseum goed bezig zijn. Ook onderschrijven we de Ethische Code voor Musea, hanteren we de ICOM Museumdefinitie bij ons handelen en is het Onderwijsmuseum een algemeen nut beogende instelling (ANBI). De daarvoor vereiste gegevens staan op onze website. Daarnaast vallen we onder de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Algemene subsidieverordening Dordrecht. Het museum onderschrijft de Governance Code Cultuur, Code Diversiteit & Inclusie en de Fair Practice Code. In 2023 zetten we kleine stapjes in de verdere ontwikkeling en implementatie van deze codes.

Governance Code Cultuur

In 2010 is het Onderwijsmuseum overgegaan van een bestuursmodel naar een raad van toezicht. Inmiddels hebben we dus ruim tien jaar ervaring met de Governance Code Cultuur. De acht principes van de code zijn een waardevolle toevoeging op de manier waarop het museum wil functioneren, en we leven ze dan ook actief na. De raad van

toezicht evalueert jaarlijks zijn functioneren en bekijkt of de manier van werken en die van de directie nog in lijn zijn met de principes. Ook de directeur-bestuurder controleert dit regelmatig en agendeert of stuurt bij waar nodig.

Diversiteit en Inclusie

Het onderwijs en onze collectie zijn divers en inclusief. Als organisatie willen we dit ook zijn. Daarom onderschrijven we de code Diversiteit en Inclusie, en verwelkomen we collega's en bezoekers met allerlei achtergronden.

Ons (educatieve) publiek is al zeer divers. We trekken mensen uit heel Nederland (en daarbuiten). De meeste schoolklassen komen uit Zuid-Holland, waar leerlingen veel verschillende culturele achtergronden hebben. Daarnaast hebben actuele thema's in de samenleving een belangrijke plek in onze programmering. We onderstrepen diversiteit en inclusie bijvoorbeeld in het NT2-project en in 'Aahhh..!'. En voor 2025 staat een tentoonstelling gepland over Indische schoolplaten, waarin het koloniale verleden een grote rol speelt.

Tegelijkertijd moeten we eerlijk zijn: een groot deel van het vaste team is wit, vrouw en ouder dan 45. Wel zijn er in 2023 drie jonge(re) collega's bijgekomen. Maar binnen de huidige bezetting van het Onderwijsmuseum is er nauwelijks capaciteit om echt werk te maken van de code en op zoek te gaan naar

manieren om deze handen en voeten te geven binnen de organisatie. Hiervoor is meer (financiële) ruimte nodig – om capaciteit aan te trekken en een plan te ontwikkelen voor een duurzame verankering van diversiteit en inclusie in de organisatie. Desalniettemin gaan we ook in 2024 verder met het oppakken van de punten die we wél kunnen doen.

Fair Practice Code

We streven ernaar om de vijf waarden van de Fair Practice Code zo goed mogelijk door te voeren. Op het gebied van solidariteit is het op dit moment financieel niet mogelijk om aan alle voorwaarden te voldoen. Zoals hiervoor beschreven hebben we ook op het vlak van diversiteit nog werk te verrichten.

De kernwaarde 'vertrouwen' is uit ons hart gegrepen: we gaan voor kwaliteit, zorgen voor goede vermeldingen en afdrachten van rechten, juichen maatwerk toe en hebben nog nooit conflicten gehad.

Deze positiviteit geldt ook ten aanzien van duurzaamheid en transparantie – de genoemde punten worden nageleefd. We leggen verantwoording af met jaarverslagen en we delen onze kennis graag met anderen. Toch geldt voor deze code hetzelfde als voor Diversiteit en Inclusiviteit: een grondige analyse en een plan zijn nodig om deze code te verankeren in onze organisatie.

SAMENWERKINGEN

Het Onderwijsmuseum kan niet zonder haar (veelal lokale) samenwerkingspartners, en andersom. Een aantal hiervan:

- Het Dordts Cultuur Team/ directeurenoverleg
- Cultuurplatform
- Historisch platform
- Taalschatten
- Stichting Maatschappelijk Betrokken Ondernemen Dordrecht
- Hogeschool Windesheim Zwolle
- Erasmus+
- Da Vinci College Dordrecht
- Joy2Dance
- Erfgoedhuis Zuid-Holland
- Rijksuniversiteit Groningen
- Stichting Voorlezen

RAAD VAN TOEZICHT

De rvt kijkt enthousiast terug op een succesvol 2023. Onze voorzitter Toine Maes, deelt zijn ervaring:

EEN VERSLAG VAN TOINE MAES, VOORZITTER VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

Steeds meer bezoekers ...

Na het succes van 'boom roos vis' opende er met 'Aaahh..!' opnieuw een spraakmakende en eigentijdse tentoonstelling. Bovendien zien we dat ook zakelijke bezoekers het museum steeds beter weten te vinden - voor inhoudelijke kennisbijeenkomsten in een van de prachtige ruimten van het Onderwijsmuseum.

... en meer potentie, relevantie en impact

Met alles wat het museum onderneemt, boekt het jaar na jaar gestaag resultaten op alle speerpunten van het meerjarenplan 2021-2025. We zijn blij dat het museum daarmee in staat is haar potentie steeds meer uit te nutten, waarmee de relevantie en impact van Nederlands grootste onderwijsmuseum kan groeien. Als kennisinstituut op het snijvlak van onderwijsbeleid, onderwijshistorie en onderwijspraktijk is het museum ook steeds meer een bron van historische kennis en een platform en verbinder van initiatieven om het denken over onderwijs verder te brengen. In 2023 startten we een verkenning op vanuit het ministerie van OCW naar de mogelijkheden om deze rol verder uit te werken.

Financiële situatie

Tegelijkertijd vergt het veel inspanningen om hier met zeer beperkte middelen invulling aan te kunnen geven. Hoewel het museum in de afgelopen jaren - ondanks corona - met succes bouwde aan een financieel gezonde organisatie, werd de financiële weerbaarheid in 2023 opnieuw op de proef gesteld. Net als ieder museum heeft het Onderwijsmuseum te maken met prijsstijgingen, hoge energiekosten en lastenstijgingen als gevolg van de krappe arbeidsmarkt. Hierover voerden we overleg met onze subsidieverstrekkers. Aan de orde kwamen mogelijkheden voor subsidie-indexatie, ruimte binnen de Kaderregeling voor opbouw van weerstandsvermogen, huurkosten van het gebouw ten opzichte van de aard van de organisatie en meerjarig structureel subsidieperspectief en mogelijkheden voor aanvullende steun. Wij zijn de subsidienten dankbaar voor de constructieve toon van deze gesprekken.

Bijeenkomsten en agenda

De rvt kwam in 2023 vier keer samen. De belangrijkste onderwerpen op de agenda waren:

- De financiële situatie van het museum in relatie tot de gestegen kosten en het daarmee samenhangende herzien van activiteiten.
- De aandacht voor financiële continuïteit en de relatie met onze belangrijkste stakeholders, de gemeente Dordrecht en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- De personele organisatie.
- De programma's, activiteiten en collectie van het museum.
- De jaarrekening 2022 en het jaarplan 2024.

Ook kwam in maart de auditcommissie bijeen om de jaarstukken te bespreken. En gedurende het jaar hadden de voorzitter en directeur-bestuurder nauw contact. In mei vond er een functioneringsgesprek plaats met de directeur-bestuurder door de remuneratiecommissie van de rvt.

Nieuwe controlerend accountant

In 2023 troffen we voorbereidingen voor het aanstellen van een nieuwe controlerend accountant. Deze is eind 2023 benoemd door de raad - na positief advies van de auditcommissie. De auditcommissie heeft meerdere keren overleg gehad met de directie, de controller en de controlerend accountant.

Evaluatie en aandachtspunten

Eens per twee jaar evalueert de rvt haar eigen rol - dit keer in de zomerperiode onder leiding van een externe adviseur. Naar aanleiding van deze evaluatie constateerden we dat de rvt naar tevredenheid functioneert en we stelden een aantal aandachtspunten voor de komende periode vast:

- Meer aandacht voor de voorwaarden die nodig zijn om met het museum daadwerkelijk een groeispurging te maken. Inclusief een aansprekende en uitdagende programmering en het creëren van een stabiele financiële situatie.
- Uitbreiden van de ambassadeursnetwerken van het museum.
- Updaten van statuten, reglementen en richtlijnen.

Nieuwe leden

In 2024 verloopt de termijn van de voorzitter en het lid met profiel juridisch/hr. Eind 2023 troffen we daarom alvast voorbereidingen voor de werving van nieuwe leden. Deze leden zullen in september 2024 toetreden tot de rvt.

Woord van dank

De rvt dankt de bevlogen medewerkers, vrijwilligers, freelance museumdocenten en directeur van het Onderwijsmuseum voor hun grote inzet in 2023. We realiseren ons ook dat het museum niet kan opereren zonder de financiële middelen van het ministerie van OCW en de gemeente Dordrecht. Namens de rvt daarom een woord van dank hiervoor. Datzelfde geldt uiteraard voor alle andere fondsen, vrienden en andere betrokkenen die het museum steunen. Dankzij u kan het museum de wereld van het onderwijs laten zien door onderwijsontwikkelingen te volgen, te duiden, vooruit te blikken en te reflecteren op het verleden.

Wij kijken, ondanks de zorgen over de financiële ontwikkelingen, vol vertrouwen uit naar 2024. Het belooft met alles wat op stapel staat weer een bijzonder museumjaar te worden.

Namens de raad van toezicht,
Toine Maes (voorzitter)

WETENSCHAPPELIJKE RAAD VAN ADVIES

Sinds 2021 heeft het Onderwijsmuseum een wetenschappelijke raad van advies. Deze bestaat uit:

- prof. dr. Hilda Amsing (voorzitter)
- dr. John Exalto
- prof. em. dr. Sjoerd Karsten
- dr. Sarah van Ruyskensvelde
- dr. Tina van der Vlies.

Het doel van de wetenschappelijke raad van advies? De wetenschap met de praktijk van het museum verbinden. De raadsleden leveren wetenschappelijke input op het gebied van pedagogiek, onderwijshistorie en jeugdcultuur, en denken mee over de koers en activiteiten van het museum. En natuurlijk geven zij gevraagd en ongevraagd advies over relevante ontwikkelingen en nieuwe initiatieven.

MEDEWERKERS

Onze organisatie bestaat uit een directeur-bestuurder, een enthousiast kernteam (10 fte) en een grote groep onmisbare vrijwilligers, stagiairs en freelance museumdocenten. In 2023 waren er dertien mensen in dienst - het merendeel met een vast contract. Daarnaast richten we ons erg op samenwerking. Afgelopen jaar deden we dit met veel nationale en internationale partners uit

onderwijs, cultuur, wetenschap, overheid en bedrijfsleven.

VRIJWILLIGERS

Eind 2023 werkten er 85 vrijwilligers bij ons, waarvan 14 nieuwe. Afgelopen jaar namen we afscheid van 8 vrijwilligers. Zij begonnen met een opleiding, vonden een baan of wilden na een aantal jaar iets anders gaan doen. Met een paar van hen bleek het na een paar weken geen match. Omdat iemand bijvoorbeeld een aantal uur moest werken van het UWV of gewoonweg niet gemotiveerd genoeg was.

Maar de mensen die blijven? Die werken keihard – in het museum, het museumcafé en bij de receptie. Vooral in de vakantieperiodes wanneer we veel bezoekers ontvangen. Deze loyaliteit en bereidheid wordt zeer gewaardeerd en spreken we ook regelmatig naar hen uit. Dat is ook de kracht van onze vrijwilligers: ze zijn gemotiveerd, omdat ze gewaardeerd worden. Daarnaast vinden ze het gezellig. Iets om trots op te zijn! Onlangs zei een van de vrijwilligers: *“Het Onderwijsmuseum is echt mijn tweede thuis.”* Prachtig toch?

Stagiaires

We mogen altijd veel stagiaires verwelkomen. We hebben een vaste samenwerking met Da Vinci College in Dordrecht. Een groep studenten van deze school volgt elke week een praktijkles in ons museum.

In 2023 liepen ook een aantal studenten van de Reinwardt academie en het Johan de Witt gymnasium hun maatschappelijke stage bij ons. Wij hadden extra vakantiehulp en zij deden volop werkervaring op: een echte win-winsituatie. Een van hen hield er zelfs een vakantiebaantje aan over in het museum. En een ander wil ook graag blijven en komt in een volgende vakantie terug.

ZIEKEN

Het ziekteverzuim was in 2023 4,9%. Twee mensen vielen in 2023 voor langere tijd uit.

ARBEIDSVOORWAARDEN

Het Onderwijsmuseum heeft een eigen rechtspositieregeling, maar volgt waar mogelijk de Museum CAO voor wat betreft de secundaire arbeidsvoorwaarden. Daarnaast volgen we de Fair Practice Code en houden ons aan de publicatieplicht inzake de Wet Normering Topinkomens.

Voor museumdocenten volgen we de raamovereenkomst voor rondleiders en museumdocenten van de Beroepsvereniging voor rondleiders, museumacteuren en museumdocenten (BRAM).

PROFESSIONALISERING

Professionalisering van onze organisatie vinden we belangrijk. Daarom stellen we onze collega's altijd in de gelegenheid om bij te leren. Verder houden we ons aan alle nodige eisen als museum, en streven we ernaar om ons professioneel en betrokken op te stellen richting onze stakeholders en bezoekers.

Onze administratie is 'bij' en inzichtelijk. En voor 2024 willen we alle relevante informatie nog beter toegankelijk maken voor collega's. Daarvoor werken we onder andere aan een personeelshandboek en stellen we ons ontruimingsplan bij.

gemaakt moeten worden voor onderhoud van het museum op lange termijn. In 2023 is daarnaast een deel van de buitenzonwering hersteld. Het Onderwijsmuseum mag zich gelukkig prijzen met een geweldig teamje technische vrijwilligers die op dagelijkse basis zorgen dat alles op rolletjes loopt, maar realiseert zich ten volle dat dit een kwetsbare situatie is.

VRIENDEN

De 'nieuwe' Vriendenclub van het museum ging in 2023 zijn tweede jaar in met ruim vijftig leden. We organiseerden drie bijeenkomsten. De opkomst was bescheiden, maar goed. Twee vrijwilligers houden zich bezig met de ledenadministratie en organisatie van activiteiten door het jaar.

GEBOUW

Gebouw De Holland is inmiddels bijna tien jaar geleden gerestaureerd. In 2023 is er een nieuw MeerjarenOnderhoudsplan opgesteld, zodat duidelijk is welke reserveringen er

A young girl with long blonde hair, wearing a white short-sleeved top and a blue skirt, stands in a room. To her left is a large wooden-framed chalkboard with some faint writing and a small wooden tray below it. To her right is a large window with multiple panes, some of which are circular, showing green foliage outside. The room has white walls and a light-colored floor.

Meisje bij schoolbord
(foto: Fenna Kwakernaak)

FINANCIËN 2023

FINANCIËEL RESULTAAT

Het financiële resultaat over 2023 is -/- €58.381. Dat is € 59.369 minder dan het negatieve resultaat van -/- € 117.750 dat we vooraf verwachtten over 2023. Het wordt eentonig, maar het Nationaal Onderwijsmuseum heeft nog steeds weinig vlees op de botten en zeilt financieel zeer scherp aan de wind.

Jaarlijks terugkerende baten zijn de instellingssubsidies van de gemeente Dordrecht en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De subsidie van de gemeente Dordrecht wordt jaarlijks geïndexeerd; de subsidie van het ministerie van OCW is sinds 2013 onveranderd, maar per 2024 met 4% verhoogd. In 2023 ontvingen we tevens een incidentele subsidie van de gemeente Dordrecht van €50.000,-

Daarnaast bestaan de terugkerende baten uit: de inkomsten die het museum verwerft door de inkomsten uit entree, sponsoring, museumshop, rondleidingen en educatieve programmering, verhuur van zalen, exploitatie van het museumcafé en baten als giften en opbrengsten uit bruikleenverkeer en verhuur van tentoonstellingen etc. De hoogte van deze baten is wisselend maar jaarlijks terugkerend. Het grootste deel van de lasten ligt vast en betreft uitvoeringskosten als personeelskosten en huisvestingskosten. Het eigen vermogen bedraagt ultimo

2023 €14.667,-. De bestemmingsreserve tentoonstellingen is in 2023 geheel besteed.

Het museum is erop gericht om een algemene reserve op te bouwen waarmee we ongeveer een half jaar door kunnen draaien indien nodig. Dit is echter in de huidige situatie niet mogelijk omdat positieve resultaten over een jaar afgetrokken worden van de subsidie van het ministerie van OCW in plaats van dat deze toegevoegd kunnen worden aan hetzij de algemene reserve, hetzij een andere te benoemen bestemmingsreserve, zoals voor tentoonstellingen. Deze laatste bestemmingsreserve is ingericht om de schommelingen in inkomsten (uit subsidies) en uitgaven voor tentoonstellingen op te vangen.

Om de continuïteit van de organisatie te waarborgen heeft het museum besloten om het maken van de volgende grote wisseltentoonstelling over de “Indische schoolplatenserie” vooruit te schuiven naar 2025, wanneer enerzijds er weer meer capaciteit beschikbaar is voor fondsenwerving en anderzijds er meer zicht is op het langjarig subsidieperspectief. Over het langjarig subsidieperspectief voert het museum op dit moment gesprekken met zowel de gemeente Dordrecht als het ministerie van OCW die vooralsnog positief verlopen, ondanks dat alle partijen zich ook bewust zijn van de veranderende maatschappelijke en politieke context.

FONDSENWERVING EN EIGEN VERDIENVERMOGEN

Het museum werft op allerlei gebieden aanvullende fondsen en is daarin in 2023 wederom zeer succesvol geweest. In 2023 is een bedrag van € 308.378,= geworven voor tentoonstellingen, educatieve programmering en organisatie ontwikkeling.

Het eigen verdienvermogen was in 2023 43%, wat maar liefst 13% hoger is dan dat het museum voor zichzelf als ondergrens heeft gesteld.

VOORUITBLIK NAAR 2024

Ook voor 2024 is het niet mogelijk gebleken om een sluitende begroting te maken, wat voornamelijk te maken heeft met alsmaar stijgende kosten op allerlei gebieden en de noodzaak om extra capaciteit in te schakelen om de hoge werkdruk te verlagen. Wel is een extra subsidie van de gemeente Dordrecht van € 25.000 ontvangen voor 2024. Op verzoek van de gemeente Dordrecht is overigens ook een sluitende begroting ingediend waarin onder andere het doorschuiven van de wisseltentoonstelling financieel is opgenomen. 80% van de kosten van het museum liggen echter vast dus er is zeer beperkt ruimte om te besparen. Dat kan eigenlijk alleen op activiteitskosten en die zijn, afgezien van de

kosten voor presentaties/tentoonstellingen, op hun beurt dermate bescheiden dat bezuinigen weinig zoden aan de dijk zet of weer andere negatieve gevolgen heeft. Het doorschuiven van de wisseltentoonstelling naar 2025 betekent bijvoorbeeld ook dat de fondsenwerving voor de nieuwe tentoonstelling later op gang komt. De bezoekerscijfers over de eerste maanden zijn volgens verwachting maar ook niet meer dan dat; het tegenvallende weer (te nat in het voorjaar en te warm in de zomer) en het terugschroeven van het marketingbudget uit bezuinigingsoogpunt dragen daar niet aan bij. Dit is overigens een tendens die museum breed wordt geconstateerd. Concluderend kunnen we stellen dat 2024 wederom een spannend jaar wordt voor het museum, maar dat vooral achter de schermen. Voor de schermen is er gelukkig nog genoeg te doen en te beleven zodat de bezoekers hopelijk dit jaar hun weg ook weer weten te vinden naar het museum.

VERKORTE JAARREKENING 2023

Baten

Opbrengst museum

Entreegelden	€	121.143,00	
Opbrengsten rondleidingen en gastlessen	€	30.774,00	
Opbrengst horeca	€	152.740,00	
Opbrengst zaalverhuur	€	37.042,00	
Opbrengst museumshop	€	24.584,00	
Donaties en subsidies fondsen	€	310.145,00	
Overige opbrengsten	€	11.370,00	
Subtotaal			€ 687.798,00

Subsidies van overheden

Ministerie van OCW	€	550.000,00	
Gemeente Dordrecht	€	399.492,00	
Subtotaal			€ 949.492,00

Sponsoring en partners	€	10.250,00	
-------------------------------	---	-----------	--

Totale baten			€ 1.647.540,00
---------------------	--	--	-----------------------

Resultaat	€	-58.381,00	
------------------	---	-------------------	--

Lasten

Besteed aan activiteiten

Presentatie	€	289.641,00	
Collectie	€	13.266,00	
Educatie	€	33.645,00	
Marketing en communicatie	€	45.174,00	
Subtotaal			€ 381.726,00

Uitvoeringskosten

Personeelskosten	€	620.194,00	
Afschrijvingen	€	35.537,00	
Huisvestingskosten	€	431.092,00	
Algemene uitvoeringskosten	€	157.896,00	
Inkopen	€	79.476,00	
Subtotaal			€ 1.324.195,00

Totale lasten			€ 1.705.921,00
----------------------	--	--	-----------------------

